

**R. P. Ildephonsi Peñafiel E' Societate Jesu, Quondam In
Cusquensi Collegio Sacrae Theologiae Primarij
Antecessoris ... Theologia Scholastica Naturalis**

Peñafiel, Alonso

Lugduni, M.DC.LXXIIX.

2. Nostra sententia ponitur & probatur auctoritate.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95871](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95871)

SECTIO II.

*Nostre sententia ponitur & probatur
authoritate.*

Confirmatur, in omni demonstratione vera opus est procedere à principiis necessariis, & quæ habent necessariam connexionem in re demonstrata; in ea vero demonstratione quæ per creaturas Deum cognoscimus, principia nec sunt necessaria, sunt enim de vera existentia, quæ simpliciter cõtingens est, nec habent necessariam connexionem cum existentia Dei, quæ cum sit simpliciter necessaria, potest esse non existente vlla creatura; ergo syllogismus quo ex creaturis Deum cognoscimus, solum opinionem & non euidentiã gignit.

Vergetur, præter connexionem necessariam inter medium, terminum, & extrema proportionis demonstrata, opus est, ut ipsa connexio certo, ac euidenter prænotetur, alias non ducet in euidenter cognitionem eorum quæ connectitur, sed cognitio extremo materiali alicuius habitudinis, ad aliud non opus est certo, & euidenter cognoscere ipsam habitudinem; nam agnita luce quæ habet habitudinem ad solem, non necessario sequitur ut cognoscatur habitudo, v.g. si quis crearetur modo à Deo absque vlla scientia, & antequam solem aspiceret lucem cerneret, nesciret profectio lucem à sole procedere, quod nobis frequenter vsu venit in mirabilibus effectis, quæ certum, quorum causas occultas ignoramus; atqui Deus homini in statu naturali constituto ante creaturarum cognitionem ignotus omnino est; ergo non est vnde innoscat ipsum esse causam creaturæ. Patet consequentia, quoniam ut constat in aliis effectis sola cognitio materialis effectus non est sufficiens ad cognitionem causæ, nisi præcognita habitudine ipsius ad causam; hæc autem prænotio iam inuoluit aliquam hõitiam causæ, quia non potest intelligi habitudo inter duo extrema, quin supponatur aliqua notitia illorum, ac proinde notitia dependentiæ creaturarum à Deo supponet notitiam ipsius tanquam extremam illius dependentiæ, quare cum hæc non nisi ex creaturis haberi possit, erit circulus, vel saltem impossibile, ut ex solis creaturis Deus innoscat.

Secundo principaliter sic probatur, quoniam ex creaturis vel cognoscitur aliqua perfectio Deo propria, vel nulla; si nulla, neque demonstrabitur ipsum esse, nam demonstratio non est de communibus, neque de iis quæ sunt per accidens; si vero cognoscitur aliqua perfectio propria Dei, etiam omnes cognosci poterunt, & consequenter habebimus in via cognitionem Dei claræ ac definitiue, quod falsum est: consequentia constat, namque cognitio perfectionibus omnibus alicuius entis, habetur cognitio eius definitiua. Secunda pars assumptionis ostenditur, 1. quia omnis perfectio diuina est aliquo modo participabilis à creatura, & continetur in illa quasi in vestigio; ergo si ex creaturis venire possumus in euidenter notitiam alicuius perfectionis diuinæ, in omnium quoque veniemus.

Deinde, quia inter ipsa attributa est ratio aliqua prioritatis secundum nostrum modum intelligendi; ergo cognitio vno cætera cognosci poterunt. Patet consequentia, nam ex notitia vnius attributi ad cognoscenda ea quorum ipsum est ratio prior progredi possumus quodammodo à priori, saltem materialiter, ad ea vero quæ sunt priora à posteriori, & ita cognitio vno cognoscitur reliqua, cur enim ex creaturis cognoscatur aliqua perfectio diuina, & ex vna proprietate creature proprietates aliæ eiusdem, ex vno autem attributo non poterunt reliqua omnia demonstratiue cognosci.

Conclusio: euidenti demonstratione naturali cognosci potest Deus, ac de facto cognoscitur à posteriori & per creaturas: sed est communis omnium Theologorum, ac Catholicorum Philosophorum sententia.

Probatur ex illo Pauli ad Rom. 1. ubi agens Apostolus de Ethnicis Philosophis, quod notum (inquit) est, Dei manifestum est in illis, inuisibilia enim ipsius à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus & diuinitas, ita ut sint inexcusabiles, ubi aperte Apostolus docet ac definit Deum euidenter cognosci ac demonstratiue intelligi per veram & propriam scientiam à quocunque Philosopho, attente ponderante omnem creaturam quæ effectus Dei est; vnde Apostolus tam euidenter docet esse hanc cognitionem, ut sint inexcusabiles si ipsum negent, aut non colant ut Deum: ergo ex hoc loco D. Pauli liquido constat à posteriori per creaturas nos posse deuenire in euidenter ac demonstratiue cognitionem Dei, nam illa repetitio, tot verborum euidentiã significantium, v. g. manifestum est in illis, Deus illis manifestauit, intellecta conspiciuntur, ita ut sint inexcusabiles, aperte significant Apostolum Paulum non loqui de cognitione probabilis: sed de euidenti, & demonstratiua, ut optime docuit D. Hieronymus; nam explicans verba illa, *intellecta conspici*, ita ait, tam euidenter intellecta sunt ut conspecta dicantur, cui consonat Augustinus dicens, potest Deus inueniri per creaturam euidenter, ac scientifice, dicente Apostolo, inuisibilia enim ipsius per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, quæ verba hausisse videtur Apostolus ex illo *Sapientia* 13. à magnitudine speciei & creaturæ cognoscibiliter poterit creator horum videri, ubi particula *cognoscibiliter*, & verbum *videri* manifestam & euidenter cognitionem denotant: ergo non solum certum quomodocunque est Deum demonstrari per creaturas, sed etiam iudico de fide certum esse, quia clarius non poterat definiri in scriptura nostra sententia.

Dices cum P. Vasquez & cum Gillio in his verbis D. Pauli non definiri quod possit dari euidens cognitio Dei, nam ut inquit Gillius, & illa verba, videri, manifestari, conspici, non necessario inferunt assensum euidenter, quia verbum à manifestare accipitur, in scriptura etiam pro manifestatione inuidente, imo & quæ solam opinionem gignat; nam Christus dixit *Ioann.* 17. Pater manifestauit nomen tuum hominibus, nempe per doctrinam quæ non gignebat euidentiã & *Ioannis* 14. dicitur, Philippe qui videt me videri & Patrem, ubi Christus non loquitur de euidenti cognitione; ex quibus concludit Pater Vasquez *rom. in 1. part. disp. 20. c. 13. num. 8. §. Verum his verbis*, scriptura enim his locis & similibus solum contendit semper fuisse sufficiens Dei testimoniũ ex mundi fabrica pulchritudine, & aliis effectibus, ut ab omnibus cognosceretur; vtrum autem notitia euidenti, an solum probabilissima nihil curat, quia quod utatur verbo conspiciuntur, & verbo, videri; parum interest; hæc namque comuni quadam & magis vstrata significatione, quamlibet intellectus notitiam cum assensu determinare

terminato significant, in qua communi significacione hæc & similia scriptura passim vsurpat.

4 Sed contra solutionem horum Authorum meo videri hoc argumentum clarum efficitur, & evidens, quo illa funditus ac penitus labefactatur, quia nos non in eo solo fundamur, aut nitimur ad asserendum D. Paulum, & sapientem decrevisse, ac definitivum posse, & de facto dari evidentem cognitionem Dei naturalem, quod vñ fuerint sapiens, & Paulus verbis illis manifestavit; conspiciuntur, videri, quia si solum illis vteretur scriptura probabiliter posset explicari, vt à Patre Vasquez, & à Gillio explicatur, sed potius fundamur; & nitimur ad hoc asserendum, quia Paulus docet manifestam illam cognitionem haberi per creaturam tanquam effectum à Deo causatum: atqui per vos non solum probabilis, sed etiam evidens in toto rigore demonstratiua proprie, & proprie scientifica cognitio habetur de Deo; vnde sumpto medio creaturarum Gillius & Vasquez, vbi supra dicunt se demonstratiue & evidenter ostendere Deum esse: ergo si scriptura asserit & expresse docet Dei cognitionem claram & manifestam comparari per creaturas, tanquam per medium demonstrationis, quia sunt effectus qui necessario, & per essentiam dependent à Deo; evidenter sequitur scriptura non de quacunque cognitione loqui, sed de cognitione in toto rigore demonstratiua & evidenti.

5 Quod sic evidenter patet, quia scriptura ait cognitionem illam esse manifestam, & loquitur (vt tu asseris, quia non potes negare, vt liquet ex illis verbis, inuisibilia enim ipsius à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur) de cognitione habita per creaturam, tanquam effectum: sed per te cognitio habita de Deo per creaturam tanquam per effectum ipsius non est solum probabilissima, sed potius in toto rigore, & proprie evidens, & proprie, & in rigore demonstratiua: ergo scriptura dum ait esse evidentem, non solum loquitur de probabilissima cognitione: sed de evidenti demonstratiua & scientifica in toto rigore, v.g. si Apostolus diceret conclusionem deductam ex præmissis evidentibus in toto rigore esse manifestam, claram, & evidentem, & aliquis explicaret dicendo per illas particulas claram, manifestam, &c. Apostolum solum voluisse significare cognitionem probabilissimam, certe tu tam stultam explicationem vel irrideres, vel contra illam irascereris. & hac demonstratione posses illum convincere, quia Apostolus tum naturalis, tum supernaturalis scientiarum lumine circumfusus, & Sapiens diuino luminis afflatu concitatus loquuntur de rebus non falso, sed vere, & non aliter ac sunt, sed eo modo quo sunt: atqui cognitio deducta per evidentes præmissas, & collecta ex evidenti medio non est probabilissima, sed evidens: ergo quando loquitur Apostolus de illa per verba illa manifestam, claram, & evidentem, non vult docere illam esse probabilem, sed potius esse evidentem in toto rigore, alias non vere sed falso & aliter ac sunt res, de illis loqueretur Apostolus.

6 Tum sic, cognitio Dei deducta per medium creaturarum tanquam per effectum, est deducta per medium evidens in toto rigore, & Apostolus loquitur de illa vt sic deducta vocando illam, manifestam, claram, & evidentem (& idem est de Sapiente:) ergo si vere & non falso de illa loquitur, imo cum loquatur comprehensiuè, debet loqui in toto rigore, quando dicit esse manifestam, intendendo definire ac decernere talem cognitio-

nem esse in rigore demonstratiua, & non probabilem: ex imple hoc te conuincio, nam si aliquis coram te legens tuam demonstrationem qua evidenter ostendis per creaturas Deum dari, & veller te explicare asserendo, quando tu ais illam esse demonstrationem te solum loqui de cognitione probabili, certe non potest negare quod acriter inueheris contra ipsum, quia cum clare loquaris de cognitione demonstratiua per medium evidens, velit ille ignorans in sensum prauum torquere tua verba; atqui tu ipse D. Paulum loquentem de eadem cognitione evidenti, per medium evidens in toto rigore demonstratiua explicantem suam mentem per verba, quibus alia clariora non possunt inueniri, exprimentia evidentiam & claritatem talis cognitionis exponis, & ostendis pertinaciter loqui ipsum Apostolum, aut de cognitione in confuso, aut in communi, vel solum de probabilissima cognitione: ergo parum est quod te irascatur, & dignum quod contra te irascatur, & acriter inuehatur, quia verba sunt valde clara in omni proprietate intellecta, & materia non obstat, imo iuuat & maxime cogit (vt ex evidenti nostro discursu facto patet) vt proprietates verborum in toto rigore teneatur: ergo sine dubio dicendum est esse de fide certum evidenter ac demonstratiue cognosci Deum esse per creaturas, neque iudicium tuum, aut explicationem verborum Pauli & Sapientis approbo, ex eo capite quod ad ipsum ferendum non ponderati totum contextum verborum secundum antecedentia & consequentia, sed solum abscondendo, & separando aliquas particulas, ex toto loco & diuidendo seu partiendo verba à verbis iudicium tulisti de mente Apostoli, quia vt est commune Iuris peritorum axioma, inscibile est nisi tota lege perspecta iudicium ferre, quod si executioni mandauisses, proculdubio nostræ veritati assentires, quæ non in vno, vel altero verbo, sed in tota acoluta verborum Apostoli & Sapientis, & in integra contextura seu adæquato contextu loci virisque, tum Sapientis, tum Apostoli firmissime nititur subiect. 1. ex decreto Concilij Tridentini confirmatur hæc veritas.

7 Declaratur hoc amplius, quia vt decernit Sædum Concilium Tridentinum, de sacris Scripturis, imo sub grauib. pœnis iubet, sacra Scriptura non debet explicari contra communem sensum SS. Patrum, & Doctorum Ecclesiæ, sed potius iuxta mentem ipsorum: sed omnes PP. Ecclesiæ vnanimi consensu docent scripturam loqui de evidenti & propria scientifica cognitione, & non de probabili aut solum de confusa, eo modo quo nos dicimus: ergo nostra expositio & non aduersariorum est admitenda: minor illa quoad mentem Patrum patet manifeste, non solum ex verbis Hierony. & Aug. supra citatis, sed etiam ex verbis Anselmi super hunc locum Pauli (notum Dei, inquit, est quod naturali ingenio sciri, ac demonstrari potest de Deo, hoc autem de Deo naturaliter sciri potest clarè, quod ipse sit Deus.) Idem docet Dionysius c. 7. de diuinis nominibus. Chrysostomus super hunc locum, & Greg. Mag. lib. 2.9. moralium, c. 1. in c. 36. Job. vbi idem testatur Hierony. in commentariis in Iob. idemque habet in Epistola ad Galatas, idem sentit Damasc. li. 1. de fide, c. 1. & 2. Nazian. orat. 24. vbi ait de Deo vt est principium non productum, nec factum ab alio instam esse hominibus naturalem, & evidentem cognitionem Dei, ait vero esse à natura instam, quia per naturalem discursum comparatur, vt ipse exposuit orat. 34. quæ est 2. de Theolog. vbi interpret pro discursu, vel ratiocinatione (coniectura atque) posuit:

posuit: sed vox Græca proprie est syllogizare, & ratiocinari, qualis autem hac ratiocinatio sit ex alio loco satis colligitur, scilicet esse tam claram & apertam, ut ea ratione à natura insita dicatur talis conclusio, scilicet Deum esse, idem plane docet S. Iustinus ad questionem sextam à Gentibus propositam, & Athanasius *Orat. contra idola*, & Cyprianus *de idolorum vanitate*, ubi hac ratione dicit Deum ignorari non posse, qui omnes fundantur in verbis Pauli asserentis per eundem cognitionem sumpto medio creaturarum Dei existentiam demonstratiue & euidenter cognosci, quod expressissime docuit D. Aug. *tract. 2. in caput. 1. Euangelij Iohannis prope medium*, his verbis. [At vero quidam Philosophi huius mundi extiterunt & inquisierunt creatorem per creaturam, quia potest inueniri per creaturam euidenter, dicente Apostolo inuisibilia enim eius à constitutione mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus eius & diuinitas ut sunt inexcusabiles.] sic ille, ubi aperte docet Aug. Apostolum pronuntiassse supradictis verbis Deum posse euidenter cognosci per creaturam, ut patet ex illis verbis ipsius Aug. quia potest inueniri per creaturam euidenter dicente Apostolo inuisibilia, &c.

8 Quod etiam confirmat Chrysostomus *hom. 3. in Epistolam ad Rom. c. 1. prope medium*, his verbis, propterea quod id quod de Deo cognosci potest manifestum est in illis; Deus enim illis patefecit & paulo *infra*, apertissime vobis est, quod diximus; an apertius, denuo dicendum illud est? quid nam igitur illud est quod dicimus? Cognitionem sui Deus hominibus iam inde ab initio indidit, verum hanc cognitionem Ethnicis lignis ac lapidibus circumponentes veritatem quod in ipsis fuit iniuria affecterunt; illa enim immutabilis manet, ut quæ habeat propriam gloriam immotam; at videntem liquet quod ipsis indidit Deus sui cognitionem o Paulus? propterea quod inquit quod de eo cognosci potest manifestum est in illis; hoc ipsum vero sententia est non demonstratio, tu porro mihi adstruio, probato, ac declarato quod cognitio de eo illis manifesta fuerit, & quod sponte sua illam prætermiserunt; videntem igitur manifesta erat? vocem è supernis immisit illis Deus; nequaquam; sed quod illos voce validius illicere poterat id fecit mundi creatione in medium proposita, ut posset sapiens rudis Scita barbarus ex ipso aspectu eorum quæ oculis subiecta sunt pulchritudinem edoctus ad Deum ascendere, plusquam euidenter, plusquam demonstratiue propterea ait. Siquidem quæ sunt inuisibilia illius ex creatione mundi, dum per opera intelliguntur pervidentur, quemadmodum & Propheta inquit, cæli enarrant gloriam Dei, quid enim eo die dicent Gentiles: re ignorauimus, itane vero non exaudistis cælum vocem ab aspectu emittens, non exaudistis compositam rerum omnium harmoniam tuba illustrius clamantem? noctis ac diei leges non perspicitis perpetuo statas, atque immobiles: Hyemis, veris cæterorumque anni temporum compositum ordinem, firmum & immotum? maris clementiam idque in tanta fructuum conturbatione? denique omnia ordinem seruantia eademque tum à pulchritudine, tum à magnitudine ipsum opificem veluti præconio annunciantia. Hæc enim omnia, & his etiam plura contrahens Paulus dixit: siquidem quæ sunt inuisibilia ipsius ex creatione mundi, dum per opera intelliguntur pervidentur, ipsaque æterna eius potentia & diuinitas: quid clarius & euidentius ad nostram sententiam demonstrandam poterat requiri?

I. P. Tom. II.

secus enim Chrysostomus, explicans illum locum Pauli, & sibi opponens non esse euidentem nec demonstratiue cognitionem quam proponit Paulus respondens tali objectioni docet cognitionem illam; quatenus deductam per creaturas tanquam per medium euidentissimum, non solum euidentem demonstratiue & claram, sed plusquam euidentem & plusquam demonstratiue esse, sicque proponit à Dno Paulo.

Quod ipse D. Chrysostomus confirmat *homil. 9. ad populum Antiochenum, prope medium*; his verbis explicans eundem locum D. Pauli, in hanc enim sententiam incidens Apostolus, & in Gentiles intendens, dicentes non ab initio ei cognitionem ex scripturis didicimus; vide quomodo respondet. Cui enim dixisset reuelabitur ira Dei de cælo super omnem impietatem & iniustitiam hominum eorum qui veritatem Dei in iniustitia detinent, & vidisset objectionem sibi occurrentem & multos contradictores; vnde Gentes Dei veritatem cognouissent intulit dicens, quia quod notum est Dei manifestum est illis, & quomodo manifestum est illis: quomodo Deum videre poterant? quis ostendit, dic? Deus enim illis manifestauit inquit, quo pacto inuisibilia enim ipsius inquit à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, quod autem dicit tale est ante omnium oculos creaturam in medio propositam, ut ex operibus creatorem manifeste cognoscant, quod quidè & alius dicebat ex magnitudine pulchritudine creaturarum proportionabiliter ipsarum auctor consideratur, vidisti magnitudinem. Considera potentiam conditoris cum admiratione, vidisti pulchritudinem sapientiam obseques, quod & Propheta demonstrans dicebat, cæli enarrant gloriam Dei; quomodo igitur narrant dic mihi? vocem non habent, os non possident, ipsis non est lingua, quomodo igitur narrant? per ipsum aspectum, cum enim videres pulchritudinem, magnitudinem, celsitudinem, situm, formam, per tantum temporis permanere tanquam vocem audiens, & ad aspectum discens adoras eum, qui tam pulchrum & admirabile corpus creauit: tacet cælum, sed ipsius aspectus vocem tuba clariore emittit per oculos, non per aures nos docens. hic enim sensus à natura est illo clarior, illo euidentior, illo denique certior & manifestior; sic Chrysostomus *& in fine talis homilia* sic ait: an non hæc & cæco sunt manifesta, & valde imprudens intelligibilia; quod prudentia quapiam facta sunt, & continentur? quis enim tam stultus & insensatus qui tantam molem cernens, tantam pulchritudinem tantam compositionem, talium continuum elementorum pugnam, contrarietatem & perseverantiam non intra seipsum ratiocinetur & dicat quod nisi providentia quædam esset corporum magnitudinem cohibens nec permittere totum desilire, nec permanere; nec sufficere potuisset, tantus quidem anni temporum ordo, tanta vero noctis & diei conuenientia, tot autem irrationalium genera animalium & plantarum & seminum & herbarum tenorem suum seruant, & nihil in præsentem diem neque intercidit, neque penitus consumptum est: sic Chrysostomus. ubi aperte nostrum intentum demonstrat, neque minus clare id fecit *hom. 10. ad ipsum populum Antiochenum* his verbis: quomodo pulchritudo, & magnitudo nos eadem cum illis sentire non persuasit, nec hinc vero tantum hoc erit manifestum, sed aliunde, quod enim non propter pulchritudinem ipsum consecrarunt: sed ob propriam stultitiam dicam simiam qua causa adorauerunt crocodilum animalium vilissimum, vere euenerunt in cogitationibus

S bus

bus suis, & obtinebratum est insipiens cor eorum, dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt; veruntamen non ex his tantum respondebimus: sed & aliud quid amplius dicemus; hæc enim est Deus superprovidens, & hanc ipsorum occasionem secundum sapientiam suam subtulit; propterea non tantum mirabilem, & magnum fecit mundum, sed & corruptibilem & inaccessibilem, & ipsius imbecillitatis multas inseruit demonstrationes, & paulo infra (sic & in creatura mundi quiddam his simile fecit, etenim pulchrum ipsum & magnum fecit, & rursum corruptibilem constituit, & hæc utraque scripturæ docent, hic quidem cælorum pulchritudinem narrans sic inquit: cæli enarrant gloriam dei; & rursum, qui constituit cælum velut testudinem, & extendit ipsum quasi tabernaculum in terra, & rursum (qui continet circuitum cæli;) alter vero demonstrans quod & sepulchrum & magnum tamen est corruptibile, sic inquit, initio tu domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli ipsi peribunt, &c.

Nec minus clare Ambrosius eadem verba D. Pauli explicans nostram veritatem confirmat his verbis: [sicut in illo qui credit iustitia Dei revelatur in eius salutem, ita in eo qui non credit ira Dei, ex ipsa enim cæli fabrica iratus istis Deus videtur, idcirco enim tam pulchra condidit astra, ut ex iis quantus & quam mirabilis creator eorum est, possit non quomodo-cunque cognosci, sed intelligibiliter videri, & quod solus adorari debeat scienter intelligi; cæli enim enarrant gloriam Dei, ut ait scriptura, & opera manuum eius annuntiat firmitamentum; per naturalem igitur legem Deus reum facit genus humanum; potuerunt enim id per legem naturæ evidenter apprehendere, fabrica mundi aperte ac clare testificante authorem omnium Deum solum esse colendum, atque diligendum: sed ipsi facti sunt impij, non colendo creatorem, & iniustitia in eis apparet dum videntes veritatem dissimulant tamen & occultant eam, non contentes unum & verum Deum; ut enim Deus qui natura invisibilis est, etiam visibiliter posset sciri opus visibile factum ab eo est quod opificem visibilitate sua manifestaret, ut per certum sciri posset, quod incertum est, & per opus quod impossibile factu cæteris est, ille esset Deus omnium sciretur qui tale hoc opus fecit; unde Paulus subdit: deus enim manifestavit illis, manifestavit se, videlicet deus illis, dum opus fecit per quod posset ab illis manifeste cognosci,] hæc Ambrosius ubi clarissime docet Paulum de evidenti ac demonstratiua scientia, ac cognitione loquutum fuisse, ut patet ex illis verbis, ut enim deus, usque ad illa, manifeste cognosci.

Hieronymus autem his verbis super eadem verba Pauli nostram veritatem demonstrat, ostendit quomodo omnis homo naturalem habens intellectum agnoscat esse insequendam substantiam invisibilem, quæ diuersas in hominibus artes, & disciplinas operatur, quo etiam exemplo invisibilis deus manifestatur hominibus ex his operibus, quæ operatus est & operatur. Item quod potest naturaliter scire de deo, quod sit & quod iustus sit in conscientia eorum, omnis namque creatura deum se nosse testatur, & ab alio factam indicat, cuius voluntati sibi parere necesse sit, si enim deus summum magnum est invisibilis, incomparabilis, incomprehensibilis, inæstimabilis, & qui

super omnia sit, id est cui neque præponi aliud quod neque possit æquari, siue magnitudine, siue claritate, vel potentia, manifestum est hoc nulli creaturæ posse competere, quæ & oculis videtur, ratione colligitur, & æstimatione iudicatur; maior autem omnibus per omnia nulla est creatura, quia omnes se alterutrum vincunt, alia enim magnitudine ut cælum, terra; alia claritate, ut sol, luna, vel stella; alia altitudine ut mare; ita ergo peruidetur, quia nullum elementum sit Deus, quod autem facta sint mutabilitas eorum, quæ non potest cadere in æternitatem demonstrat, quod vero non se ipsa fecerint, manifestum est, quia si se ipsa fecerunt, iam erant antequam fierent, ut se facere possent, quod valde absurdum est dicere, cum vero variant & ordines suos permutant, & alterutrum cedunt, ostendunt se ab vno autore facta, & non suam, sed Domini sui facere voluntatem, cuius transgredi non possunt imperium; (Deus enim illis manifestavit, virtus enim eius occulta ex his quæ palam sunt, æstimatur; si enim ea quæ videntur tam præclare ab eo facta sunt, ut quidam illa deos putarent, & æterna asserere tentarent, quanto magis factorem sempiternum, & omnipotentem & immensum esse intelligere potuerunt secundum Sapientia librum dicentem, ad cuius magnitudinem creaturarum comparata poterit horum Creator videri, inuisibilia enim ipsius, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, tam evidenter intellecta sunt ut conspecta dicantur, sempiterna quoque eius virtus & diuinitas &c. siue per naturam, siue per facturam & rationem. Sic Hieronymus, in quo toto discursu ita esse manifestum ait deum cognoscere ex verbis Pauli per creaturas factas à Deo, sicut est manifestum clarum, & evidens, nullam creaturam se primo facere, alias iam creatura esset antequam fuisset, ut patet ex illis verbis; quod vero non se ipsa fecerint manifestum est, quia si se ipsa fecerunt iam erant antequam fierent, ut se facere possent, quod valde absurdum est dicere: sed quod creatura non se fecerit, evidenti demonstratione toto rigore & proprietate evidenti demonstrationis conuincitur: ergo quando ait Paulus manifestum esse deum ex creaturis cognosci secundum D. Hieronymum, non loquitur de quacunque cognitione, sed de stricta & rigorosa demonstratione, & patet etiam ex illis verbis D. Hierony. Tam evidenter intellecta sunt ut conspecta dicantur, sed meo videri nullus æque clare ac manifeste huic veritati lumen evidentissimum offundit, ac S. Bernardus *serm. 31. in Cantica*, his aureis verbis [Tanta hæc formarum varietas, atque numerositas specierum in rebus conditis, quid nisi radij sunt Deitatis? monstrantes quidem, quia vere sit à quo sunt, non tamen definiens proflus quid sit, ita quod de ipso sit vides, sed non ipsum; cum autem de eo quem non vides cetera vides, scis indubitanter existere quem oportet inquirere, ut inquirentem non fraudet gratia ignorantem, negligentia non excuset; verum hoc videndi genus commune, in promptu enim est iuxta Apostolum omni vrenti ratione inuisibilia dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspicere] Quid evidenti, quid clarius & manifestius poterat Sanctus Bernardus loqui ad nostram veritatem manifestandam explicando mentem D. Pauli loco supra adducto? nam iuxta verba Pauli, inquit Bernardus creaturas esse radios diuinitatis per quos indubitan-

ter scimus, videmus, & clare conspiciamus
deum existere, vt patet ex illis verbis, [quid nisi
radij sunt diuinitatis monstrantes quidem; quia
vero sit] adiunctis illis [cum autem de eo, quem
non vides, cetera vides, scis indubitanter existe-
re, quem oportet inquirere; verum hoc videndi
genus commune, in promptu enim est iuxta Apo-
stolum omni ventri ratione,] &c. ergo ex creatu-
ris non solum probabiliter, sed etiam euidenter
ac demonstratiue cognoscimus deum; nam sicut
visus per radios monstrantes solem non solum
aliqua aliter aut quomodocunque, sed manifeste
clare & euidenter propriissima ac rigorosissima
euidencia videt Solem, Lunam, & alia, ita si-
militer non quomodocunque probabiliter, sed
clare euidenter & manifeste in toto rigore co-
gnouit deum per creaturas, quia per illas tan-
quam per radios monstrantes, ipsum indubitan-
ter scit, & cognoscit diuinum numen, praecipue
quia ille qui etiam probabilissime cognoscit ali-
quid, non indubitanter scit & videt id quod co-
gnoscit, quia nulla probabilitas etiam maxima
tollit dubium: ergo si ex d. Paulo vt ait Bernardus,
homo per creaturas indubitanter scit & videt
deum non solum probabilissime, sed etiam eui-
denter videbit deum euidentia rigorosa ac propria.

11 Hinc idem Bernardus *lib. de interiori domo*,
cap. 12. & 13. docet quod speculum ad viden-
dum & cognoscendum euidenter Deum sit animus
intuens seipsum: ibi: [frustra oculum cordis eri-
git ad videndum Deum, qui nondum idoneus est
ad videndum seipsum; prius enim necesse est, vt
cognoscat inuisibilia spiritus tui, quam possit esse
idoneus ad cognoscenda inuisibilia Dei, & si non
potes cognoscere te non praesumas apprehendere
ea quae sunt supra te, praecipuum ac principale
speculum ad videndum Deum est animus intuens
seipsum.]

12 Itaque omnes Patres vt videre est in Beda, Ori-
gene, Didimo, & omnibus his quorum verba in
medium protulimus aperte docent D. Paulum lo-
qui de euidente cognitione, quod adeo verum est,
vt nullus Patrum Ecclesiae ausus sit Apostolum
loquutum fuisse de cognitione probabili solum,
sed potius vnanimi consensu in hanc veritatem
conspicant, nullo exemplo; nam D. Anselmus
qui ab aliquibus aduersariis pro se adducitur,
nunquam negauit Paulum loquutum fuisse de
cognitione euidente, solum addit Deum hanc
veritatem suae seipsum gentibus manifestasse per
lumen non tantum naturale, sed etiam super-
naturale, & sic nostram sententiam docet, &
praeter eam amplius addit in quo minime fa-
uet aduersariis, imo quod verba Pauli expli-
cat nostrae sententiae mirum modum fauet, vt
vt patet ex verbis illius supra pro nobis adductis,
quibus alia ipsius Doctoris explicantia illa verba
Pauli, per ea quae facta sunt, &c. in medium pro-
feram vt magis ac magis id quod diximus omni-
bus pateat. Verba Anselmi sunt [si vigilanter
exteriora conspiciamus, per eadem ipsa ad interio-
ra reuocamus, vestigia quippe creatoris sunt mira
opera visibiles creaturae, quoniam per haec quae
ab ipso sunt, certe ac indubitanter imus ad ipsum
dum facturae suae Deus pulchritudine & decus for-
ris exponit, quasi quibusdam nutibus innuit no-
bis clare & aperte, quae intus sequamur osten-
dens, miroque modo formis exterioribus nos ad
interiora perducit via, quippe ad creatorem sunt
opera considerata Creaturae, quae dum facta cerni-
mus potentiam factoris videmus, & miramur;
nam quocunque se verteret anima si vigilanter

I. P. Tom. II.

intendit in eisdem ipsis rebus; Deum inuenit per
quas Deum peccando reliquit eiusque potentiam
ex eorum rursus contemplatione cognoscit, quo-
rum amore ipsum deseruit, & per quae aduersa
cecidit per haec conuersa reuocatur, vbi enim lapsi
sumus ibi incumbimus vt surgamus, & quasi ibi
sistendo manus cognitionis firmamus, vbi pede
amoris lubrici corruentes negligendo iacebamus;
& quia ab inuisibilibus per visibilia cecidimus,
dignum est, vt ad inuisibilia ipsius rursus inuisi-
bilibus innitentes redeamus, & quo casu anima
venit ad infima, eo gradu reuertamur claro ac
euidente testimonio ad summa.] Quod est inquit
Prosper testimonium quod semper Domino deser-
uiuit, & nunquam de eius bonitate ac potestate
conticuit, nisi ipsa totius mundi inenarrabilis
pulchritudo, & enarrabilem beneficiorum eius
diues & ordinata largitio, per quam humanis
cordibus quaedam aeternae legis tabula praebeban-
tur, vt in paginis elementorum, & voluminibus
temporum communis & publica diuinae institu-
tionis doctrina legeretur aperte: caeli ergo, mare,
terra & omnia quae in eis sunt consona speciei
suae ordinationisque concentu protestabantur glo-
riam Dei, & praedicatione perpetua maiestatem
sui loquebantur Authoris, Hinc vere & pie S.
Augustinus aiebat, *lib. 1. Confessionum*, [caeli in-
quit & terra clamant Domine vt amemus te, &
fecisti nos Domine ad te, & inquietum est cor
nostrum, donec requiescat in te.] Ex quibus om-
nibus manifeste patet vt inquit P. Suarez, *lib. 1.*
de essentia Dei, cap. 1. num. 17. Hanc sententiam
esse communem Patrum ac Doctorum Ecclesiae,
quos ibi latissime recenset, idem docet P. Molina,
prima parte, tract. de Deo, vbi docet communem
sententiam esse Patrum & Scholasticorum D. Pau-
lum euidenter demonstrari de deo existentiam di-
uinam ex creaturis: ergo opposita sententia est
contra communem Patrum & Doctorum men-
tem.

Quod praecipue euidentius patet ex D. Thoma, *1^a*
lib. 1. contra Gent. cap. 12. vbi quaerens, an sit de-
monstrabile, Deum esse & posita opinione eo-
rum, qui asserunt, Deum esse sola fide teneri,
& demonstrari non posse, & postquam ipsam
vocaui errorem, docet, demonstrari posse dari
Deum, & probat hoc ex verbis Pauli; verba D.
Thomae sic se habent [huiusmodi autem senten-
tiae falsitas nobis ostenditur, tum ex demonstra-
tionis arte, quae ex effectibus causas concludere
docet, tum ex ipso scientiarum ordine. Nam si
non sit aliqua seibilis substantia supra substan-
tiam sensibilem, non erit aliqua scientia supra
naturalem (vt dicitur in 4. Metaphys.) tum ex Phi-
losophorum studio, qui Deum esse demonstrare
conati sunt. Tum etiam Apostolica veritate asse-
rente *Roman. 1.* (inuisibilia Dei per ea quae facta
sunt, intellecta conspiciuntur) nec hoc debet mo-
ueri quod in Deo idem est essentia, & esse, vt pri-
ma ratio proponebat; nam hoc intelligitur de
esse, quo Deus in se ipso subsistit, quod nobis
quale sit, ignotum est; sicut eius essentia, non
autem intelligitur de esse, quod significat propo-
sitionem intellectus; sic enim esse Deum sub de-
monstratione cadit, dum ex rationibus demon-
stratiuis mens nostra inducitur huiusmodi pro-
positionem de Deo formare, qua exprimat Deum
esse:] Sic Angelicus Doctor, vbi loquitur de demon-
stratione toto rigore, & proprietate, probat ex
Diuo Paulo verbis supracitatis, Deum esse de-
monstratiue cognoscibilem per creaturas, vbi sin-
cere secundum mentem omnium Doctorum sine

vlla controuerſia docet tanquam ratum, & firmum D. Paulum noſtram veritatem aperte docuiſſe. Quibus maxime conſonat D. Hylarius *lib. 1. de Trinit. ſerme in principio*, ibi [de magnitudine operum, & pulchritudine creaturarum conſequenter generationum conditor inſpicitur, magnorum creator in maximis eſt, & pulcherrimorum conditor in pulcherrimis eſt, & cum ſenſum ipſum ſupergrediatur operatio, omnem tamen ſenſum longe necelle eſt, excedat operator pulchrum itaque cœlum, aer, vel æther, terra, maria, & vniuerſitas omnis eſt, quæ exornatu ſuo, vt etiam Græcis placet, digne *κικμ*, id eſt mundus nuncupari videtur; ſed ſi hanc rerum ipſam pulchritudinem ita ſenſus naturali meretur inſtitutum, vt etiam in quatuordecim pecudum ac volucrum accidit ſpecie, vt dum infra ſententiam ſermo eſt ſenſus tamen idipſum intelligens non eloquatur; quod tamen rurſum dum ſermo omnis ex ſenſu eſt, ſenſus ipſe tibi loquatur intelligens, nonne huius ipſius pulchritudinis Dominum, necelle eſt totius pulchritudinis eſſe pulcherrimum intelligi, atteſtante Paulo inuiſibilia Dei per viſibilia creata manifeſte cognosce? vt cum æterni ornatus ſui ſpecies ſenſum intelligentiæ omnis effugiat, opinionem tamen intelligentiæ ſenſus non relinquit ornatus, atque ita pulcherrimus Deus eſt intelligendus, & conſtitutus, vt neque intra ſententiam ſit intelligendi, neque extra intelligentiam ſentiendi.] Sic ille, vbi docet, omnem opinionem oppoſitam excludi, dum per creaturas ad Deum cognoscendum accedimus, quia euidencia & exiſtentia Dei, quæ acquiritur per effectus creatos non relinquit intellectum opinatiue cognoscendam, ac proinde dubium, ſed potius determinat, cogit, ac neceſſitat mentem ex vi ſuæ claritatis, & perſpicuitatis ſine indiſcretia ad oppoſitum, ad adſerendum Deum exiſtere, qui talia effecta in lucem edidit; hoc enim ſonant illa verba [nonne huius ipſius pulchritudinis Dominum necelle eſt, & cætera vſque ad illa, intelligentiam ſentiendi.] Quod omne docet ſecundum ſententiam Pauli, quam pro ſe allegat illis verbis, atteſtante Paulo, &c.

14 Nec minus pulchre, aut belle idem Hylarius ad *Pſalm. 65. verſ. 3.* ibi [quis non trepidet ad maiſtatem eius, qui ſæcula inſtituerit, mundum condiderit, tempora reuolubili viciffitudine curſuque diſpenſus ſit, cœlum aſtris ornauerit, terram fluctibus repleuerit, mare obicibus conluſerit, hominem, vt his aut vteretur, aut dominaretur, elegerit, quibus tanquam linguis ſe hominibus manifeſtauerit;] vnde Auguſtinus, *Pſalm. 84. verſ. 8.* [ergo ſi nobis (inquit) promiſit oſtendere ſe nobis, qualis eſt pulchritudo eius? fratres cogitate hæc omnia, quæ videtis pulchra, quæ amatis iucunda, quæ diligitis vtilia ipſe fecit; ſi hæc pulchra ſunt, quid eſt ipſe? ſi hæc magna ſunt, quantus eſt ipſe: ergo ex iſtis, quæ hic amamus, illum magis deſideremus, & contentemur iſta illum diligamus.]

15 Maior ſyllogiſmi poſiti §. Declaratur hoc amplius, patet ex verbis Concilij Tridentini, *Seſſ. 4. decreto de canonicis ſcripturis, & præcipue decreto de editione, & vſu ſacrorum librorum, §. Præterea*, ibi; [ad coëctenda petulantia ingenia decernit, vt nemo ſuæ prudentiæ innixus in rebus fidei, & morum ad ædificationem doctrinæ Chriſtianæ pertinentium ſacram Scripturam ad ſuos ſenſus contorquens contra eum ſenſum quem tenuit, & tenet Sancta Mater Eccleſia, cuius eſt iudicare de vero ſenſu, & interpretatione Scri-

pturarum ſanctarum; aut etiam contra vniuerſalem conſenſum Patrum ipſam Scripturam ſacram interpretari audeat: etiamſi huiusmodi interpretationes nullo vnquam tempore in lucem edendæ forent, qui contrauenerint per Ordinarios declarentur, & pœnis à iure ſtatutis puniantur.] Sic Tridentinum, cui decreto conſonat Synodus in *Trul. cap. 9.* quam putant Conſtan. 6. Item *caput, Exit, circa finem, de verborum ſignific. in 6. lib. 5. præterea, cap. hæreſis, & cap. Adam, in fine 24. q. 3. & ſeſſ. 13. eiusdem Trid. Concilij, cap. 1.*

SVBSECTIO II.

Amplius confirmantur dicta ex aliis verbis eiusdem D. Pauli, & contextu ipſo, & verſionibus circa illum.

Illa enim verba manifeſtum eſt in illis, Syrus 16 vertit כִּי אֵין מִי כְּדֹמְיוֹ, quod Latino idiomate ſonat. *Diſtine delaha Galta bibe-hum*; id eſt cognitio Dei clare demonstratiue, & euidenter patefacta eſt in ipſis: quid clarius ad omnium aduerſariorum eluſionum tenebras figandas poterat in medium proferri, vbi tot vocabulorum rigorofam euidentiam ſignificantium multiplicatione additum pœnitens occidit, ſubterfugiis à contrariis excogitatis, ne puritatis noſtræ veritatis ſplendor aliqua ex parte obnubiletur. Quod amplius confirmatur ex illis verbis intellecta conſpiciuntur: quæ Syrus vertit כִּי אֵין מִי כְּדֹמְיוֹ, id eſt intellectum conſpiciuntur, & videntur, quæ oculis corporis ſunt inuiſibilia; tanta claritate, ac Solem ipſi oculi Lunam, & ſtellam videre pulchra paronomalia idipſum inſinuant Græca, habent enim *τα ἀφανήματα*, id eſt inuiſibilia clare, & aperte videntur; ſcilicet per creaturas quæ ſi *διὰ τὰς κτίσεις*, id eſt per ſpeculum limpidum, ſudum, purum, ac purum: ergo de mente D. Pauli non poſſet dubitari.

Sed demus, ea non eſſe tam clara ad noſtrum 17 intentum patefaciendum, quæ ſequuntur ſufficerent, vt maxima victoria ab aduerſariis reportaretur; nam poſtquam dixit Paulus, inuiſibilia enim ipſius à creatura mundi per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur; concludit, [ita ſint inexcufabiles,] Quibus indubitanter docet Apoſtolus, tam euidentem fuiſſe cognitionem, vt nullam excuſationem habeant de cultu, & adoratione ipſius; nam ſi inexcufabiles fuerunt Philoſophi, vt ait Paulus: ergo certa, euidenti, & indubitata ratione Deum cognouerunt, non enim aliter proſus inexcufabiles fuiſſent; potuiſſent namque ſeipſos excuſare, ac dicere; propterea ſe non eſſe auſos diuini cultu, & honore Deum venerari, quod ipſum eſſe verum Deum nequaquam explorare percepit, liquidoque cognitum habuiſſent. Pater autem Vaſquez ad hoc argumentum reſpondet his verbis, vbi ſupra; ad hoc enim vt non poſſent excuſari, ſatis eſt, ſi probabiliffimam quandam, & prudentem notitiam habere potuiſſent; ſic enim habent habentes notitiam Deum verum colere debebant: ex eo ergo gentes excuſari non poſſunt, quod rationibus probabilibus apud prudentes non acquieuerunt.

Sed contra manifeſte, quia ipſe P. Vaſquez 18 tam, i. in 1. 2. diſputat. 6. docet, poſſe aliquem relicta opinione probabili magis tuta, ſequi opinionem oppoſitam ratione probabilitatis, quam habet;

Quaest. I. Vtrum dem. poss. euidenti, &c. 141

habet; verba P. Vasquez, cap. 5. num. 26. & quare, sic se habent: [quare ego quidem existimo posse aliquem recte operari cum assensu tantum probabili, etiam si habeat formidinem oppositæ partis, non solum si formidinem habeat simul cum iudicio vniuersali, sed etiam si eam habeat simul cum iudicio singulari, nec tantum formidinem habeat per extrinseca principia rei, sed etiam per extrinseca.] Et cap. 7. num. 39. hæc habet: [Mihi igitur probatur maxime sententia Angeli, verbo (confessio) 4. n. 2. & Nauarri in summa, cap. 26. num. 4. & in cap. si quis de penitent. d. 7. num. 66. & sequentibus, & Soti in 4. dist. 18. quaest. 2. art. 5. ad 5. in fine art. qui absque vlla distinctione absolute pronuntiant, quemlibet Confessarium, siue proprium, siue ex commissione contra propriam opinionem posse concedere beneficium absolutionis penitenti, quem scit sequi opinionem probabilem minus tutam, siue illa sit in damnum alterius, siue non: &c.] quæ doctrina communis est inter Doctores, & minimum hoc certissimum est, nullo modo posse reprehendi eum, qui relicta opinione probabiliori sequatur oppositam, vt omnes Doctores, nullo excepto docent, vt videre est in P. Thoma Sanchez, lib. 7. de matrimonio. Tunc sic, per te Philosophi illi secundum D. Paulum solum probabilis cognitione ducebantur ad cognoscendum Deum, & colendum ipsum, minimæque euidenti cognitione conuincebantur; ergo poterant sequi oppositam opinionem quæ sine dubio probabilis esset; quia quando vna opinio probabilis iudicatur, opposita non potest iudicari euidens, sed solum probabilis; vnde statim ac euidentis iudicatur vna, altera ertonea, seu falsa debet iudicari. Itaque quando probabiliter solum iudicamus aliquid oppositum, non possumus erroneum iudicare, quia oppositum probabilitatis taliter conceptum, licet minus probabile iudicetur, non tamen potest erroneum absolute vocari, alias si erroneum sit oppositum illius, quod probabile iudico, non potest sana conscientia sequi; quare si tu asseris posse sequi, oppositam sententiam, illi quæ probabilis est, non poteris dicere esse erroneam, quam sequeris, relicta tutiori, & probabiliori.

19 Patet consequentia, quia per te, relicta opinione probabilis potest sequi opposita: sed illa de cultu Dei, & illa cognitio Dei erat solum per te probabilis, & non euidentis secundum mentem S. Pauli: ergo secundum mentem ipsius poterant per te sequi Philosophi opinionem oppositam, negando Deum, & cultum religionis ipsi, præcipue quia secundum principia extrinseca autoritatis tot hominum, tot ciuitatum, & Regnorum poterant accommodare se opinioni illorum, negantium vnum Deum, & occultum ipsius: ergo secundum S. Paulum per te non deberent esse inexcusabiles, sed potius excusari deberent sicut excusaris nunc, quia relicta opinione probabiliori, & tutiori aliorum sequeris minus probabilem, & tutam aliquando propter sola principia extrinseca.

20 Atqui D. Paulus pleno ore vocat in excusabiles: ergo cognitio, cui opponebantur, non solum erat probabilis, sed euidentissima, demonstratiua, & clara in toto rigore, alias tam graui censura non afficerentur à D. Paulo.

21 Vrgetur efficacius, & euidentius; quia D. Paulus in eodem textu eosdem Philosophos qui relicta cognitione Dei per creaturas non cognoscebant illum, ac proinde non colebant ipsum, & negabant Deum, nominat pleno ore insipientes,

stultos, vt patet ex illis verbis; [sed euenerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum, dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt, & mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & quadrupedum, &c.] D. Hieronymus explicans illa verba, & obscuratum est insipiens cor eorum, sic ait [recedentes à lumine veritatis.] Quibus consonat id quod Tertulianus lib. 4. in Marcio, cap. 25. his verbis docet [& reos habuit sapientes, atque prudentes ex ipsis operibus tot, ac tantis intelligibilem Deum non requirerentes, vel perperam in illum Philosophantes & ingenia hæreticis subministrantes] & Irenæus lib. 2. cap. 9. idem confirmat ibi [& huius peiores efficiunt eos, qui eis assentiuntur; illi enim creaturæ potius quam creatori seruientes, & his qui non sunt Dei, verum tamen primum Veritatis locum attribuunt fabricatori huius vniuersitatis Deo] capite autem 16. eiusdem libri, sic ait [ipsa autem creatura in qua sumus per ea quæ in conspectum veniunt, hoc ipsum testante vnum esse, qui eam fecerit, & regat, valde hebetes apparebunt; quia ad tam lucidam adaperitionem cæcutiunt oculis & nolunt, videre lumen.] in eandem sententiam scribit etiam Aug. lib. 9. confess. c. 10. & lib. 10. c. 6. itaque D. Paul. stultos hebetes, & insipientes vocat Philosophos, qui non cognoscebant Deum per creaturas, vel quia relicta tali cognitione, dicebant non dari Deum: ergo D. Paulus euidentem docet esse talem cognitionem & toto rigore, ac proprietate, scientificam, ac demonstratiuam: patet consequentia, quia hic, qui se opponit cognitioni solum probabilis negando id, quod per opinionem probabilem duntaxat affirmatur, nullo modo potest prudenter stultus, hebes, aut insipiens vocari; vnde si aliquis homo doctus, te insipientem, & stultum vocaret, quia te opponeres opinioni probabilis duntaxat eius, affirmando oppositum illius, sine dubio à te nominaretur imprudens; & occasionem tibi iure quidem optimo tribueret acriter in ipsum inuehendi; è contra à vero, quando aliquis te opponit euidenti, scientificæ, ac demonstratiuæ cognitioni, affirmando oppositum illius, iure optimo, maximaque ratione stultus, insipiens, & hebes nominatur, eo quod, qui negat euidentiam incidit in errorem, & qui negat scientiam, incidit in insipientiam, & in stultitiam, sed Diuus Paulus insipientia, stultitia, & ignorantia tenebris involutos vocat, quia se opponebant cognitioni diuinæ essentia habitæ per creaturas, ipsosque in multos ac magnos errorum scopulos miserandum in modum impulsit per suam cecitatem, ita vt veluti ad cautes allisi naufragium fecerint, dum sapientiam inaniter iactantes, suam inscitiam prodiderunt: Vnde D. Chrysost. homilia. 9. ad Populum Antioch. prope finem, vbi locum D. Pauli explicuerat, vt Dei clariorem lucem offundat, quasi Paulum loquentem introducit his verbis: [quis igitur tam miser, & arumnosus, qui cælum quidem cernens, cernens vero mare, & terram, cernens horarum temperiem, tam diligenter moderatam, & in concursum diei, & noctis ordinem hæc sponte fieri putet, nec adoret eum qui hæc omnia cum sapientiæ congrua disponit? habeo quod dicam, & his maius; non enim magnitudo tantum, & pulchritudo, sed & ipse creationis modus omnium moderatorem demonstrat; quoniam enim condenti & creati omnia ab initio non aderamur, neque si adfuisset, quomodo sicbant scire poteramus in-

visibili virtute cuncta componente ipsum creationis modum optimum nobis magistram esse fecit supernaturali consequentia componens omnia, quæ fiebant: & infra [quis enim tam stultus, & insensatus, qui tantam molem cernens, tantam pulchritudinem, tantam compositionem, talium continuam elementiorum pugnam, & contrarietatem, & perseverantiam non intra se ipsum ratiocinetur, & dicat, quod nisi providentia quædam esset corporum magnitudinem cohibens nec permittens totum dissilire, nec permanere, nec sufficere potuisset] sic ille: ergo secundum D. Paulum prudentissime tali censura ipsos afficientem cognitio à qua deviant, non solum probabilis erat, ut perperam docent aduersarij, sed etiam evidens proprie scientifica, & in toto rigore demonstrativa, quod magis virget verbum illud à D. Hieronymo adductum, recedentes à lumine veritatis: nam opinio probabilis non est lumen veritatis; unde cum qui à probabili solum opinione recedit, nequaquam possumus dicere à lumine veritatis recedere; lumen enim veritatis clarum, & evidentem cognitionem illius denotat; quia lux, & lumen maximam claritatem habent, quam non habet opinio probabilis: ergo si D. Paulus secundum expositionem Hieronymi Philosophos recedentes à cognitione illa per creaturas, asserit recedere à lumine veritatis, proculdubio docebit recedere à cognitione clara, evidenti & demonstrativa Dei.

22 Vergetur amplius, quia ipse Spiritus Sanctus, qui per os Pauli appellat stultos illos qui non cognoverunt per creaturas Deum, loquens per os Salomonis *lib. Sapientie, cap. 1*, vocat eosdem vanos, & stultos his verbis: [vani autem sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei, & de his quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum qui est, neque operibus attendentes agnoverunt quis esset Artifex] loco illius nominis *vani*, ponitur Græce *μῆται*, quæ vox ut notant D. Hieronymus, & Augustinus significat stultos, ignorantes, errantes, ac cecos; videtur stulti sunt omnes homines (inquit) in quibus non subest scientia Dei, & de his, quæ videntur bona non potuerunt intelligere eum; Græce loco illius propositionis, in quibus non subest scientia Dei, ponitur hæc *ἡ ἀγνοία ἐστὶν ἀγνοία*, id est quibus aderat Dei ignorantia, subdit Sapiens aliquantulum veluti excusans eos, qui in creaturarum cognitionem, & æstimationem incubuerunt non agnoscetes Deum, ibi; [etenim cum in operibus illius conuerterentur inquirunt & persuasum habent, quoniam bona sunt quæ videntur] postea tamen hanc excusationem omnino refellit his verbis: [iterum autem nec his debet ignosci, si enim tantum potuerunt scire, ut possent æstimare sæculum, quomodo huius dominum non facilius inuenerunt: infelices autem sunt, & inter mortuos spes illorum est, qui appellauerunt Deos opera manuum hominum aurum & argentum artis inuentionis, & similitudines animalium, aut lapidem inutile opus manus antiquæ] quæ verba videtur transcripsisse Paulus cum ait: [itaque sint inexcusabiles] quibus omnibus consonat locus ille Psalmi, dixit insipiens in corde suo non est deus, [ut nihil sit (inquit Augustinus) tam absurdum, ac falsum, quod in mentem, & os alicui non venerit; insipiens nescio quis dixit in corde suo, non esse Deum, in corde quidem, quia tam pauci sunt hoc errore infecti, ut ore dicere non audeant:] Ergo ex his omnibus sacre Scripturæ locis miro concordie vinculo copulatis ad

mentem Pauli loquentibus manifeste colligitur opposites se cognitioni diuinæ per creaturas, aut in quibus non datur scientia dei per ipsas esse ignorantes, insipientes & stultos: Ergo taliter se opponere, ignorantia, error, & insipientia est, ac proinde opposita cognitio non solum probabilis, sed evidens, scientifica, & in toto rigore demonstrativa est secundum mentem D. Pauli, quod expresse docuit D. Th. 1. p. q. 2. art. 2. in 6. *sed contra*. His verbis, [sed contra est quod Apostolus dicit ad Rom. 1. inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur; sed hoc non esset, nisi per ea, quæ facta sunt, posset demonstrari Deum esse, primum enim quod oportet intelligi de aliquo est an sit:] sic D. Thom. quibus verbis aperte demonstrat nostram veritatem contineri in verbis Pauli, nec mirum quia Apostolus tot verba replicat, & congerit, quæ claram cognitionem significant ut non possint conuenienter coarctari ad significationem, quam aduersarij volunt; nam notum, manifestavit, conspiciuntur &c. quid denotant? nisi euidenter, & aperte demonstrari Deum esse, & claritatem continentibus verbis Deum ex creaturis cognosci posse prædicat] & Beda *tract. 2. in Ioan.* ubi varia loca ex dno August. refert hæc verba in lucem edit [Deus potest inueniri per creaturam euidenter, dicente Apostolo inuisibilia enim ipsius, &c.] idem egregie his autem verbis docet D. Augustinus *lib. 10. Confess. cap. 6.* [Quid autem amo cum te amo? Non speciem corporis, nec decus temporis, nec candorem lucis; ecce isti amicum oculis, non dulces melodias suauium cantilenarum omnimodarum, non florum, & vnguentorum, & aromatorum suauolentiam, non manna, & mella, non membra acceptatoria carnis amplexibus. Non hæc amo cum amo Deum meum, & tamen amo quandam lucem, & quandam vocem, & quandam odorem, & quandam cibum, & quandam amplexum cum amo Deum meum, lucem, vocem, odorem, cibum, amplexum interioris hominis mei; ubi fulget animæ meæ quod non capit locus, & ubi sonat quod non rapit tempus, & ubi olet quod non spargit flatus, & ubi sapit quod non minuit edacitas, & ubi hæret quod non diuellit satietas. Hoc est quod amo cum Deum meum amo. Et Hoc est quod amo cum Deum meum amo. Et quid est hoc? interrogavi terram, & dixit, non quid est hoc? interrogavi mare, & abyssos, & reptilia animarum viuarum & responderunt: Non sumus Deus tuus, quære super nos; interrogavi auras stabiles, & inquit vniuersus aer cum incolis suis: Fallitur Anaximenes, non sum Deus tuus. Interrogavi cælum, Solem, Lunam, stellas, neque nos sumus Deus quem quæris, inquit; & dixi nos sumus Deus quem quæris fores carnis meæ: omnibus iis, quæ circumstant fores carnis meæ: Dicite mihi de Deo meo quod vos non estis, dicite mihi de illo aliquid. Et exclamauerunt voce magna: Ipse fecit nos; interrogatio mea, intentio mea, & responsio eorum, species eorum, & direxi me ad me, & dixi mihi: Tu quis es? & respondi, homo, & ecce corpus, & anima in me pondi, homo, & ecce corpus, & alterum inter mihi præsto sunt, vnum exterius, & alterum interius. Quid horum est vnde quære debui Deum meum, quem iam quæsiueram per corpus à terra vsque ad cælum, quousque potui mittere nuntios radios oculorum meorum? sed melius quod interrogavi oculos meos, & iudicanti de singulis corporales prædidenti, & iudicanti quæ in responsionibus cæli & terræ, & omnium quæ in eis sunt, dicentium: Non sumus Deus, sed ipse fecit

fecit nos : homo interior cognouit hanc per exterioris ministerium, ego interior cognoui hanc. Ego ego animus per sensus corporis mei : interrogavi mundi molem de Deo meo, & respondit mihi: Non ego sum, sed ipse me fecit. Nonne omnibus quibus integer sensus est, apparet hanc speciem? Cut non omnibus eadem loquitur? Animalia pusilla, & magna vident eam, sed interrogare nequeunt. Non enim proposita est in eis nuntiandis sensibus iudex ratio. Homines autem possunt interrogare ut inuisibilia Dei per ea quae facta sunt intellecta conspiciantur. Sed amor subdit eis, & subditi iudicare non possunt. Nec respondent ista interrogantibus nisi iudicantibus, nec vocem suam mutant, id est speciem suam; si alius tantum videat, alius autem videns interroget, ut aliter illi appareat, aliter huic: sed eodem modo vtrique apparens, illi mutata est, loquitur: imo vero omnibus loquitur, sed illi intelligunt qui eius vocem acceptam foris intus cum veritate conferunt. Veritas enim dicit mihi: Non est deus tuus coelum, & terra, neque omne corpus, hoc dicit eorum natura. Vide, en moles minor est in parte, quam in toto. Iam tu melior es, dico tibi anima, quoniam tu vegetas molem corporis tui, praebens ei vitam, quod nullum corpus praestat corpori, Deum autem tuus etiam tibi vita est.] Quid clarius, & euidenti; unde omnes Patres Doctores Ecclesiae nostram veritatem amplectuntur; denique eodem modo sentiunt scholastici Sanctus Thomas, cum suis Thomistis Caiet. Ferrar. Capre. & alij moderni idem docent Alensis, 1. part. quaest. 2. Albert. in sum. part. 1. quaest. 17. Enriquez in sum. art. 22. quaest. 4. Marfil. quaest. 5. art. 1. Scot. Richard. & alij in 1. d. 2. & 3. qui fere omnes fundantur in verbis Pauli, de quibus etiam videri possunt ibi Toletus, & Pereira, qui constantissime hanc intelligentiam confirmant.

24 Confirmatur, nam rogo ab aduersariis quibus aliis verbis uti sacrae litterae debent praeter has quibus vtuntur si nostram sententiam tradere diserte, & clare sine explanatione vellent, nam quae ratione verba quibus vtuntur ad minus propriam significationem detorqueantur, detorqueri etiam possent quaecunque alia, quibus nostram sententiam explicarent, nam si cum hominem in scriptura lego, hominem intelligo; quoties materia non obstat, sed potius iuuat, cur in citatis locis euidentiā non intelligam? cum verba euidentiā sonent, nec materia repugnet, sed adiuvet ut proprietates verborum retineatur, alias nihil haberemus certum in tota scriptura.

25 Atque ex his patet non obstat adductas explanationes ab aduersariis, nam si Canon ille interpretandi scripturam ab August. traditus, & in Concil. Toletano vndecimo, & in Arausicano, maxime celebratus, & ab omnibus catholicis Doctoribus receptus [semper nimirum verborum proprietatem retinendam esse nisi auctoritas Doctorum, & ratio aliqua euidens fieri aliter cogat] ubique locum habere debet, hicque nihil impedit citata scripturae verba in sensu proprio, qui sonat euidentiā sumi, quid est cur ad extortas & praeposteras expositiones confugiendum sit, etenim non est satis ut à germano verborum sensu recedamus esse alia scripturae loca, in quibus eadem verba pro cognitione in euidenti accipiuntur: in illis enim materia de qua sermo est, palam coniungit euidentiā cognitionem ubi per ea non significari, cum tamen hic materia potius iuvet quando re vera ita est ut possit ex creaturis euidenter colligi esse Deum.

Accedit quod si quia in locis aliquibus scripturae aliqua vox variè vsurpatur & translatio in aliquibus, ideo in omnibus proprie accipienda sequitur nihil fere in propria verborum significatione dici, aut non posse certo constare nobis, quando per metaphoram accipienda sit vox, quae ratione magna quaedam aperitur ianua ad quoslibet errores asserendos, ac pracluditur ad repellendos illos, scripturae testimoniis, cum haec possint per metaphoram explicari, atque ita eorum vis eludi, exemplum sit, negat quis formatam mulierem ex Adae costa, educitur scripturae testimonium, ut conuincatur, responderet metaphorice accipi debere eo loco scripturae verba, quod eadem in aliis translationibus vsurpentur. Quod superest remedium? nisi ad materiam de qua ibi est sermo confugere, ostendereque nihil esse, quod ad recedendum à proprio verborum sensu cogat, ideoque illi standum esse: idem ergo erit in proposito, quo pacto intelligunt etiam Doctores Ecclesiae ut iam supra vidimus.

26 Sed rogas an censura, qua Deus Thom. & alij Patres dignam esse dicunt opinionem sustententem demonstrari non posse Deum esse, tribui etiam debeat asserenti ex diuinis litteris non colligi demonstrari posse Deum esse.

27 Responde ut sub opinione positum est, notari ne censura debeat sententia negans demonstrari posse Deum esse an non? ita sub opinione cadere sitne censura dignus, an non? Negans ex diuina pagina posse colligi demonstrari posse Deum esse, qui namque ex illa colligi posse ait, imo & colligi si consequenter opinaturus est, dicere quoque debet censura dignum esse negantem colligi ex sacris litteris esse demonstrabile Deum esse, quia negat tradi à sacris litteris, quod reuera ille tradunt, ut enim censura dignus esset, qui vel concederet Christum esse hominem, negaret tamen id constare ex sacris litteris, quia negaret quod ipse aiunt; ita in proposito, nam propter quod vnumquodque tale, & illud magis, si enim negans demonstrari posse Deum esse, ideo censura dignus est, quia oppositum habetur ex sacris litteris, quanto magis dignus ille censura erit, qui negat id litteras diuinas tradere, quod reuera tradunt; atque hoc tam certum est, ut si caecus esset, nullus haereseos damnari vquam posset, qui enim fidei dogma contentum in sacris litteris negat, ideo negat quia negat tradi à diuinis litteris: ergo prius ratione saltē est negare haberi ex sacra scriptura, quam rem ipsam negare, negans vero in sacris litteris contineri quod reuera continetur, si censura dignus non est, nec rem ipsam negans dignus censura erit; cur enim aut qua de causa cum nihil asserat contra scripturam si contra illam non est negare eam ita docere: non ergo censura erit dignus, ac est: ergo.

28 Accedit hinc fieri ut res firmas, & statas de quibus ex scriptura nobis constet aut posse à nobis impune conuelli, aut in dubium vocari, aut certitudinis gradu quo illae necessario habendae sunt omnino de medio tolli, quo sublato nutatuum illarum assensum quis non videat.

SVSECTIO III.

Obiectio ex D. Paulo ponitur & dissoluitur.

30 Erte illud hoc loco difficultatem asserit, ut inquit Pereira, quod haec sententia Pauli de Philosophis, qui verum Deum cognoscere debuerunt,

runt, aut cognouerunt, videtur contraria esse alteri eiusdem Pauli sententiae, quae in 1. capite prioris epistolae ad Corinthios scripta est his verbis: [nam quia in Dei sapientia non cognouit mundus per sapientiam Deum placuit Deo per stultitiam praedicationis saluos facere credentes, quoniam & Iudaei signa petunt, & Graeci sapientiam quaerunt; nos autem praedicamus Christum crucifixum Iudaeis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam: ipsis autem vocatis Iudaeis, atque Graecis Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam.]

31 Ex quibus hoc argumentum contra nos potest efformari: quia in hoc loco Epistola ad Corinthios. Docet Paulus mundum, id est mundanos homines sapientesque huius saeculi non cognouisse Deum, nec per sapientiam suam, id est solertiam, & acumen ingenij vel scientiam Philosophiae: nec in sapientia dei, id est in operibus eius, in quibus Beatus Iohannes sapientia, quibus consonat id quod Beatus Iohannes initio suae historiae euangelicae scripsit dicens, [In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit:] ergo ne sibi contradicat, & aduersetur Paulus, non est dicendum id, quod nos dicimus neque affirmandum, Apostolum loco supra citato, docuisse per creaturas evidentem cognitionem comparari.

32 Virgetur amplius, quia quae euidenter demonstrantur negari non possunt, sed multi, qui sibi sapientes videbantur esse, & Philosophorum rationes intellexisse negarunt Deum esse, ut referunt Lactantius lib. 1. de diuinis institutionibus, Cicero 1. de nat. Deor. Plutarchus lib. 1. de placitis Philosophi. & alij: ergo signum est, cognitionem illam deductam ex creaturis non esse euidentem, & demonstratiuam toto rigore; deinde virget P. Vasquez, quia ut homines ductu rationis teneantur assentiri Deum esse, non est necessaria demonstratio, alias pauci possent habere illum assensum, quia pauci sunt, qui philosophicis discursibus intendunt, & pauciores qui illorum vim penetrant: ergo non oportet intelligere Scripturam de cognitione euidente, sed de illa, quae ad operandum humano modo sufficit.

33 Ad locum Pauli exponens illum Caietanus his verbis respondet; [non dicit Apostolus hoc loco quod nullus ex hoc mundo cognouerit dei sapientiam, quoniam ad Rom. scribens dixit; quod deus à multis cognitus est; sed dicit quod mundus non cognouit Deum, quoniam Philosophi, qui cognouerunt Deum, agnitam veritatem dei in iniustitia detinuerunt, & sic mundus communiter non cognouit Deum;] sic ille, quod responsum his verbis elucidat Iustinianus noster in Paulum etenim ad Corinthios. ait, mundum non cognouisse, hoc est maximam hominum partem, quod verum est, etiam si pauci nonnulli Philosophi cognouerint, alijque cognoscere potuerint, cum praesertim illam ipsam dei cognitionem quam nonnulli assequuti sunt, multis erroribus, falsisque opinionibus infuscarint, ut ex Platone, aliisque Philosophis facile cognosci potest; Itemque ex iis, quae de Philosophorum placitis scribit, Plutarchus. Cum igitur multa de deo Philosophis obuia essent, adeoque non pauca diuinitatis illi cognouerint euidenter attributa, merito censentur indigni excusatione, quia cum Deum cognouissent, aut facile cognoscere potuissent, non sicut Deum glorificauerunt: sic ille. Vnde, ut sententia haec Pauli, [quod mundus non cognouit Deum] sit vera, & sine vlla contrarietate, & antinomia, imo maximo amicitiae, aut concordiae, necessitudinisque vinculo copuletur, cum verbis

ad Roman. dictis sensus est plerisque mundanorum hominum non cognouisse verum Deum; tamen pauci aliquot Philosophi eum cognouerint; illi enim pauci, qui cognouerunt, comparati cum vniuersa hominum qui verum Deum non cognouerunt, multitudine, quasi pro nullis sunt habendi secundum communem hominum loquendi consuetudinem, quam sequi etiam solet diuina Scriptura, paucissimos vero fuisse hominum, etiam ipsorum Philosophorum, qui veram, & sinceram dei cognitionem habuerint, facile intelligit, qui opiniones de deo veterum Philosophorum legerit, & ideo etiam reprehendit Paulus ipsos, & inexcusabiles vocat, quia cum facillime potuissent ex effectis creatoris perfectionem sinceram cognitionem haurire, his non attendentes, ut debebant, tot tenebris errorum obnubilauerint, infuscauerintque proprias mentes.

34 Altera solutio huius difficultatis est, qua vitur Pererius super hunc locum Pauli; quam sequitur etiam P. Granado, & in hunc modum ab ipso traditur [duplex haberi potest dei cognitio, quantum vna est tantum speculatiua, qua cognoscitur deus esse, & mundi esse conditor, & rector: quae si nuda, & solitaria sit, infructuosa est homini, quin etiam nonnunquam ad maius ei crimen, poenamque imputatur. Altera est cognitio dei, praeter speculatiuam dei notitiam, iunctum etiam habens debitum animi erga Deum affectum, timorem dico dei super omnia, & venerationem, & dilectionem, & gratitudinem animi in agendo gratias pro acceptis ab eo beneficiis, eumque solum Deum adorando, & interno, atque externo cultu venerando; cultum autem idolotum, falsorumque deorum execrando. Haec cognitio appellari potest effectiua, & practica, quam non habuere Philosophi illi, quibus Deum esse cognitum, affirmat Paulus in epist. ad Rom. siquidem in ibi dicit eos, cum Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauisse nec ei gratias egisse: ergo priorem illam notitiam dei speculatiuam habuere nonnulli Philosophi; posteriorem vero nullus sapientium huius mundi habuit, & de hac posteriore cognitione dei loquitur Paulus in epist. ad Cor. Enimvero Philosophi illi, qui Deum cognouerunt, ita se gesserunt externo vitae cultu, & in suis moribus, & sermonibus, factisque quasi non cognouissent Deum: non enim manifestabant eum aliis, nec externo cultu venerabantur, sed publicum vulgi errorem sequentes, simulacra falsorum deorum pro vero deo adorabant: quam ob causam dicti sunt à Paulo detinuisse veritatem dei in iniustitia. Sic ille.

35 Licet haec expositiones congruae videantur secundum corticem litterae, nihilominus tamen si medullam loci Pauli enucleemus, secundum mentem Sanctorum Patrum, alia adhiberi debet expositio, quae magis congruat menti Apostoli, & euidentius soluat antinomial apparentem, quam notentibus opponunt aduersarij ut nostram veritatem emeruent quam clarissime trado, aduertendo (cum D. Ambrosio, Augustino, Tertuliano, & Chrysostomo, quorum verba infra in medium profectum) d. Paulum toto hoc primo capite loqui solem de reuelatione, per quam deus omnibus fidei delibus notam fecit diuinitatem Christi, pro qua hortatur Apostolus Corinthios fideles, tanquam pro ingenti, & maximo beneficio gratias agere deo: siquidem tot ethnicis sapientibus, tot Iudaeis relictis propria ignorantia de Christo subgnitionem de christi diuinitate consequi, eo quod Iudaei signa petebant, & Graeci euidentia naturali

argumenta requirebant ad constituendum Christum esse deum, ipsos è media plebe, tanquam omnium contemptissimos vtpote stultissimos, & insipientissimos elegerit, vt illis dirissimos huius sapientiae, quae ad Christi diuinitatem cognoscendam dirigitur, thesauros liberalissime tradiderit, in ipsosque magnificentissime profuderit.

36 Vnde cum in epistola Paulus loquatur solum de cognitione Christi, quatenus Deus est, & negat cum mundum cognouisse, manifeste sequitur, neque vestigium, aut vmbra contrarietatis reperiri inter hunc locum Pauli ad Corinthios, & inter locum eiusdem Apostoli ad Rom. siquidem in illa epistola, quando asserit Philosophos cognouisse deum per creaturas, solum loquitur de cognitione, non Christi, sed de deo secundum se, quod non negat in *epist. ad Corinthios*, sed potius confirmat quasi implicite, dicendo, Philosophos sapientes, Græcos eruditos, & Iudæos, qui euidenti cognitione intellexerant deum eo quod medijs euidentibus conuincebantur, Christum neglexisse, quia ad hoc nullum medium euidentis naturale ipsis proponebatur. Ex quibus euidenter patet, tantum ab esse, vt hæc loca inter se opponantur, nobisque officiant, quin potius maxime inter se cohereant, & nobis mirum in modum faueant.

37 Quod autem Paulus tota illa epistola loquatur de Christo, & de cognitione ipsius habenda solum per reuelationem diuinam, & fidem catholicam, patet ex verbis ipsius Pauli ibi [gratia vobis, & pax a deo patre nostro, & Domino Iesu Christo, gratias ago deo meo semper pro vobis in gratia dei, quæ data est vobis in Christo Iesu, quod in omnibus diuites facti estis in illo, in omni verbo, & in omni scientia, sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis, ita vt nihil vobis desit in vlla gratia spectantibus reuelationem domini nostri Iesu Christi, qui & confirmavit vos vsque in finem sine crimine in die aduentus domini nostri Iesu Christi, fidelis deus per quem vocati estis in societatem filij eius Iesu Christi pontifici nostri]; ecce quomodo Paulus solum de cognitione Iesu Christi per reuelationem habita loquitur, & paulo infra docet hanc doctrinam non debere prædicari, aut persuaderi sapientia naturali, quia si hoc modo prædicaretur, nullomodo posset persuaderi, ratione cuius sapientes Græci solum quærentes ad persuasionem argumenta clara naturalia, non assensum tribuunt prædicationi, ac proinde incapaces se reddunt cognitionis Christi dei, verba Pauli hoc continentia sic se habent: [non enim misit me Christus Baptizare, sed Euangelizare, non in sapientia verbi, vt non euacuetur crux Christi, verbum enim crucis pereuntibus quidem stultitia est, iis autem qui salui fiunt, idest nobis dei virtus est, scriptum est enim, perdam sapientiam, sapientium, & prudentiam prudentium reprobo, vbi sapiens, vbi scriba, vbi conquistator huius sæculi? nonne stultam fecit deus sapientiam huius mundi? nam quia in dei sapientia non cognouit mundus per sapientiam deum, placuit deo per stultitiam prædicationis saluos facere credentes; quoniam, & Iudæi signa petunt, & Græci sapientiam quærent; nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, quia quod stultum est dei, sapientius est hominibus, & quod infirmum est dei, fortius est hominibus,] supra quæ verba sic ait D. Ambrosius, [perdit sapien-

I. P. Tom. II.

tiam sapientium, dum quæ illi negant posse fieri, facit, & reprobatur intellectum prudentium; cum deum quem incuriosum dicunt aggressum, probat ea, quæ stulta putant; vt Dei filius incarnatus de Virgine crucifigeretur, pro humana salute, quod factum vere testatur virtute, non verbis.]

38 Ecce quomodo Ambrosius aperte docet, Paulum loqui de cognitione Christi; vnde Augustinus *lib. 10. de ciuit. Dei* c. 28. [non enim (inquit) suam in eis perdidit, & reprobatur quam ipse donauit, sed quam sibi arrogat, qui non habent ipsius, & ideo non cognoscunt Iesum Christum] & ideo Propheta *Isaías* c. 29. 14. [peribit enim sapientia (ait) à sapientibus eius, & intellectus prudentium eius abscondetur]; Septuaginta veruerunt [& perdam sapientiam sapientium, & intellectum, seu prudentiam prudentum abscondam]; atqui ait Hieronymus in sacris litteris scriptum est, omnis sapientia à domino Deo est; quam igitur sapientiam abolendam dicit Propheta? ad vsum nimium humane sapientiae intelligit ipse Doctor maximus, quod etiam insinuat Clemens Alexandrinus *cap. 1. & 5. Stromatum*, qui eorum sapientiam reici docet, qui sibi nimium placentes, eo quod Christi diuinitas non euidenter demonstratur per media naturalia sibi naturaliter cognita, ipsum Christum despiciunt, eiusdem sectatores stultos appellantes, ratione cuius dixit Dionys. Areopag. *epist. 7.* [verum & ipse Apollonius diuinitis aduersus diuina nefarie viturum nam per hanc rerum scientiam, quæ ab ipso Philosophia rite nominatur, & à Paulo beatissimo sapientia dei appellatur, ad authorem omnium (Christum videlicet) & eiusmodi quoque scientiae parentem oportebat viros Philosophos subuehi] quod clarius docuit D. Hieronymus in supradictum *Isaías* testimonium his verbis [non quod deus sit inimicus sapientiae eius pater est, & per quem omnis est in hominibus sapientia; sed cum additamento posuit, vt in Hebraico est sapientium populi, & prudentium illius, id est populi Iudæorum, & reuera grande miraculum Deus fecit in populo post aduentum domini Saluatoris, vt vno, atque eodem tempore arderet Ierusalem, templumque corrueret, & omnis Magistrorum scientia tolleretur, quæ opponendo se Christo abutebatur.]

Quid clarius ad nostrum intentum poterat excogitari? vbi Doctores hi Ecclesie maxime reprehendunt Philosophos, quia cognitionem de Christi diuinitate stultitiam asserunt, & illam abiiciunt, quia per naturalia euidentia media illam se comparare non posse vident: quomodo enim media naturalia ad obiectum supernaturale potest conducere cognoscendum? certe minime, quod his verbis docuit Chrysostomus [quoniam docuit ad suscipiendam Euangelij prædicationem, neque in sapientia quicquam positum esse prædij, neque enim periculum ab incircia ladi, & quod longe admirabilius est, quodque humane mentis, atque intelligentiae aciem fugit, imperitia longe est aptior, ac promptior ad fidem suscipiendam, quam sapientia; pastor enim, & rusticus citius eam suscipiet, & absque vlla disputatione sese Deo subiciet: sic ergo perdidit sapientiam, & aliquanto post, quid est autem stultam fecit? stultam ostendit ad fidem comprehendendam; quoniam enim ob eam se valde efferebant, & sibi placebant, eam cito refelli. Quænam est enim sapientia, cum bonorum caput non inueniat?

T

Fecit

Fecit ergo eam apparere stultam, quoniam illa prior seipsum redarguit. Si enim quando rationibus licebat inuenire, nihil ostendit nunc, quando res afferuntur maiores quomodo aliquid poterit efficere quando sola opus est fide, & non facundia; stultam ergo eam ostendit Deus. quibus consonat id, quod Leo Pontifex maximus docet *serm. 5. de nativitate*, cum hæc ipsa Pauli verba protulisset his verbis: [mundo ergo, id est prudentibus mundi sapientia sua cæcitas facta est, nec potuerunt per illam cognoscere Deum Christum Dominum, ad cuius noticiam, non nisi in sapientia eius acceditur, & in revelatione ipsius, & ideo quia mundus de vanitate sua hoc dogmatum superbiebat, in eo constituit Dominus saluandorum fidem, quod & indignum videretur, & stultum, ut deficientibus hominibus, opinionum præsumptionibus sola Dei gratia revelare, quod comprehendere humana intelligentia non valeret.] Sic ille [quomodo: ergo (ait Chrysostomus) per lutum cæcum curauit; ita etiam orbem terræ per crucem adduxit, quod quidem erat additio scandalum, non scandalum ablatis, ita etiam fecit in creatione per contraria confirmans. & instabiliens contraria; arena quidem certe mare munit in firmam validum, & forte frangens, aquæ terram imposuit efficiens, ut grauis, & densa verheretur à molli, & fluida per Prophetas rursus paruo ligno, ut ferrum in altum emergeret, & enataret, efficit; ita etiam cruce quoque orbem terrarum attraxit, quomodo enim aqua portat terram, ita etiam crux portat orbem terræ magnæ: ergo virtutis, & sapientiæ est argumentum persuadere per contraria.

Sic Chrysostomus. Ex quibus euidenter colligitur Paulum hic non loqui de notitia Dei, sed de cognitione Christi Domini quam mundani Philosophi non sunt assequuti, licet assequuti fuerint cognitionem Dei per creaturas, quia eadem media requirebant ad utrumque, quod est absurdum, quæ veritas patet ex ipso contextu, & ex illis verbis Pauli; nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis saluos facere credentes, quoniam & Iudæi signa petunt, & Græci sapientiam quærunt, ac si dicat Paulus, ideo non cognouisse Philosophos sapientes Deum, quia sapientiam quærebant, id est scientiæ, & euidentia media, per quæ conuincerentur ad Deum cognoscendum; atqui si loqueretur Paulus de cognitione Dei, facile erat tribuere sapientibus media euidentia, scilicet illa, quæ tradidit Romanis dicens, inuisibilia enim ipsius per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur; Neque poterat dicere Paulus, non cognouisse Deum, quia sapientiam inquirebant, hoc est euidentia demonstratiua media; cum potius per ipsa perueniatur facillime ad cognitionem euidentem Dei: ergo si inquit euidentia media non conducere, imo impedire ad cognitionem Dei, euidentem est loquutum fuisse, non de Deo, quatenus Deus est, quia sic maxime cognoscibilis est per euidentia media, sed de Christo, ut Deo, ad cuius cognitionem non peruenitur per media naturalia euidentia, sed per revelationem ipsius, ut docet Chrysostomus ex ipso Paulo, neque ad cognoscendum Deum poterant requirere Iudæi signa, & miracula quia ad id, quod euidenter potest cognosci per lumen naturæ non sunt necessaria signa, & miracula; quapropter quando Christus dominus prædicabat Iudæis Deum dari in cælis, non quærebant signa, & miracula, quia hoc euidenter cognoscebant, & iam diu tanquam vetus pro certo habebant ut

pote acceptum à Moyse & à Prophetis; solum enim petebant signa, & miracula à Christo, quando aliquid nouum, & illis inauditum prædicabatur; quale erat ipsum esse Deum, & Filium altissimi; tunc enim dicebant, Magister volumus à te signa videre: ergo si D. Paulus ait, Iudæos ad cognitionem Dei petere signa & miracula, euidenter sequitur non loqui Apostolum de cognitione Dei, ut Deus est, quia hanc libenter admittebant Iudæi, sed potius de cognitione Christi ut Dei, quod Iudæis nouum, inauditum, & scandalosum videbatur; unde concludit Paulus dicens, nos autem prædicamus Christum crucifixum; ergo de cognitione Christi crucifixi in hac epistola ad Corinthios, loquitur Apostolus, ad quam ostendendam plura miracula edidit Christus, quibus visis, adhuc alia signa quærebant, quia obdurata mente præsentibus conuicti ad alia de nouo faciendâ appellabant, quasi vellent exhaurire omnipotentiam diuinam, quæ exhausta non possent alia de nouo miracula fieri, ut sic possent ipsi paruipendere mysteria diuinitatis Christi, quæ iam de nouo, ac deinceps non possent miraculis, & signis demonstrari; quibus subterfugijs euadere contendeant certitudinem nostræ fidei; unde irritans Paulus tum Græcos sapientes, tum Iudæos pertinaces, & obduratos illos, quia media euidentia naturalia ad Christum Deum cognoscendum requirebant, istos quia adhuc post tot miracula patrata, quasi illa non sufficerent, alia de nouo petebant, ita ait quando nos prædicamus Christum crucifixum, Iudæi signa petunt, ac si Lazarum resuscitatum non vidissent ab ipso Christo, & alia miracula maxima in confirmationem huius doctrinæ experti non fuissent, & Græci sapientiam quærunt, ac si obiectum supernaturale posset cognosci per media scientiæ naturalia.

Obseruat hoc Chrysostomus incredibilem fuisse Pauli Apostoli sapientiam, qui mirifice ostendat quomodo Deus singula singulis rite opposuerit; nam quoniam Iudæi signis ac prodigijs addicti erant, neque de Dei potentia diffidebant, ac propterea signa quærebant, qualia olim viderant, audita cruce, & morte Christi, quod erat imbecillitatis argumentum tantum abest, ut diuinam fidem animo conceperint, ut magnopere potius offensi fuerint; atque illis quidem Christi crux non modo non est signum, sed signi peremptio, & non solum videtur esse offensio virtutis, aut potentis, sed etiam probatio imbecillitatis, itaque vere dicit Paulus: nos autem prædicamus Christum crucifixum, iam quoniam Græci nihil præ sapientia magni faciunt, cum in euangelica prædicatione audiunt Dei filium pro hominum salute in crucem fuisse sublatum, & id genus alia multa humana fide maiora, quæque omnem philosophicam rationem longe superant meras nugas, & fabulas putant; quo circa Paulus ait Christum crucifixum Græcis esse stultitiam, apte vero utrumque dicitur; nam Iudæi diuinæ, ac supernaturali fidei afflicti, qui multa supra naturam à Deo facta esse non ignorabant, nihil poterant alienum à ratione iudicare; quod diuinum factum esse crederent; de re igitur ipsa dubitabant, nec absque signo, ac prodigio libi persuaderi patiebantur, cum quem ipsi quasi legis euerforem in crucem egerant Dei esse filium, & humanæ libertatis vindicem, & assertorem; Græci vero quidquid de Christo Christiana fides sentendum proponit, proors absurdum, atque à ratione alienum putabant; ut autem eorum aperiret oculos, ait Paulus, nonne stultam fecit Deus sapientiam

Quæst. I. Vtrum dem. poss. Deum esse. 147

sapientiam huius mundi, id est stultam ostendit, sic enim in creatione stultum ostendit Deus illud axioma philosophicum, ex nihilo nihil fit; sic in incarnatione stultum ostendit illud, Deus corpore, loco tempore claudi nequit; in passione illud Deus pati, & mori non potest; tandem in Eucharistia ostendit stultum, accedens non potest esse sine subiecto, corpus nequit esse in puncto, duo corpora non possunt esse in eodem loco, licet hæc naturæ non tamen Deo possible sunt: ergo loquitur Paulus non de cognitione Dei ut Deus est, sed de Christo ut Deo.

39 Ad confirmationem illam optime respondet P. Suarez his verbis [respondeo primo non negasse veritatem hanc demonstratam, nisi qui attente illius demonstrationem considerare noluerunt, aut non potuerunt, vel ex defectu doctrinæ & ingenij, vel ex aliqua nimia cupiditate, qua præsertim obcæcantur politici nostri temporis, qui in atheismum declinant. Secundo dicimus non omnem demonstrationem esse æque facilem, & notam; aliqua enim est vera demonstratio quia, quæ de se intellectum bene dispositum convincit, non est tamen tam clara, quin proterius possit resistere, semper tamen hoc provenit ex aliqua cæcitate mentis nolentis ponderare vim præmissarum, vel illusionis; unde Nazianzenus, *orat. 2. Theolog.* [nimis inquit] absurdus, & præposterus est, qui non cedit argumentis naturalibus evidentiis utique, & inficiatur Deum esse] ecce Nazianzenus, in quo maxime fidebat P. Vasquez evidentiis omnibus contra ipsum loquitur; unde ex his verbis, quibus se explicat sanctus hic Doctor & ex his verbis, quibus quam supra adduximus *subsect. 1. prope initium illius*, ubi varios Doctores citauimus, inter quos ipsum Nazianzenum, verborum, quæ profert ipse Nazianzenus *orat. 34. q. 2. de Theologia*, satis aperte liquet nullum Doctorem reperiri, qui faueat opinioni contrariæ.

40 Ad alteram confirmationem respondemus 1. ideo Deum prouidisse vt homines fide potius quam naturali discursu ambulant, quia ille infirmus est, & non potest omnibus esse communis. 2. dico, fingamus homines in pura natura sine fidei reuelatione necessarium fuisse, vt vulgus hominum ignorantium, & simplicium crederet suis maioribus; quod in hac veritate esset facillimum, & conueniens, facile quidem, quia licet non posset omnibus res esse perfecte nota, tamen ipsa veritas proposita cum aliquali declaratione ex effectibus notissimis est per se credibilis, ac valde probabilis; conueniens autem esset, quia in re tam graui non expediret, vnumquemque de populo duci suo solo iudicio, & apparenti verisimilitudine; oportere ergo sapientibus, & maioribus fidem habere, talis autem fides remote niteretur in certa assertionem aliorum quæ non posset esse ita certa, nisi esset etiam euident.

SVBSECTIO IV.

Solutio Patris Gillij in verbis Christi Domini Ioannis 17. fundata diluitur, ac refutatur.

41 Pater Gillius *lib. 1. tract. 8. cap. 5. §. dixi autem;* volens fugere vim verborum Pauli pro nobis adductorum ad probandum Dei cognitionem esse euidentem ex creaturis præcipue illorum, manifestauit, conspicuntur; sic ait, illa vero videri, manifestari, *P. Tom. II.*

festari, conspici non necessario inferunt assensum euidentem, non manifestare; hoc enim accipitur in scriptura etiam pro manifestatione ineuidente; imo & quæ solam opinionem gignat; nam Christus dixit *Ioann. 17.* [Pater manifestauit nomen tuum hominibus] verbum autem videri etiam abstrahit à quouis genere notitiæ euidentis, & ineuidentis, nam de uisione per fidem dixit Christus *Ioann. 14.* [Philippe qui videt me, videt & Patrem:] sic Gillius;

Quam solutionem, licet meo videri, euidenter supra refutauimus, *sect. 2. à §. sed contra solutionem horum, usque ad subsectionionem 1. ex decreto Concilij Tridentini*; nihilominus in specie & in particulari sic eam labefacto, probando Christum Dominum euidentia in attestante, quæ rigorosam euidentiam in rem attestatam refundit, manifestasse nomen Patris, ac proinde Christum, ad significandam eam euidentiam vltim fuisse verbo, manifestauit, quæ claritatem, & euidentiam denotat: ergo male se protegit Gillius tali loco ad probandum verbum, manifesto; quo vtitur Paulus, aliquando in scriptura significare non euidentem, sed obscuram cognitionem, qualis est cognitio fidei.

Quod autem Christus euidentia in attestantem manifestauerit mysterium Trinitatis, ac proinde excellentiam Patris, patet manifeste, quia Christus sapissime ostendebat, se esse Deum, aut minimum nomine Dei loqui referendo secreta cordium illorum, vt patet *Lucæ 11.* ipse autem vt vidit cogitationes eorum, dixit eis; &c. & *Matth. 9.* cum vidisset Iesus cogitationes eorum, dixit vt quid cogitatis mala in cordibus vestris; quid est facilius dicere dimittuntur tibi peccata, an dicere; surge, & ambula; &c. & *Lucæ 5.* vt cognouit autem Iesus cogitationes eorum respondens, dixit ad illos; quid cogitatis in cordibus vestris, &c. *Matthæi 12.* Iesus autem, &c. ergo euidenter ostendebat, se loqui verum in omnibus, quæ docebat; patet consequentia, quia Deus, vt postea demonstrabitur tota hac disputatione, nullo modo potest mentiri, aut mendacium dicere propter imperfectionem mentiendi, quæ non potest in Deum cadere; sed Christus est Deus: ergo euidenter colligitur, verum dicere, & non mentiri. Tunc sic omnis propositio, aut loquutio vera necessario infert eo modo esse obiectum quo significatur per illam: ergo si Christus dicebat, dari Patrem & mysterium Trinitatis prædicabat: ergo euidenter sequitur ex hac euidentia in attestante, vere dari Patrem, & vere reperi mysterium Trinitatis; sed loquens Christus Dominus de hac manifestatione nominis Patris per euidentiam in attestante, dicit se manifestare Patrem, & vsus est verbo, manifestandi: ergo verbum in hoc loco *Ioannis 17.* non significat cognitionem obscuram sed claram, & euidentem: ergo male assertit Gillius dicens in hoc loco verbum manifestare, significare solum cognitionem obscuram fidei.

Quod autem ex manifestatione secretorum cordium sequatur Deum esse qui loquitur, sic patet, quia euidentem est lumine naturæ & in fide sanctum non posse vllam putam creaturam cognoscere secreta cordium, & reuelare illa, ac proinde proprium esse Dei talia secreta reuelare; sed Christus Dominus, vt iam dixi, reuelabat secreta cordium, & ipsis cogitantibus quorum secreta cordium referabat euidentem erat; talia secreta propria à Christo reuelari: ergo euidentem illis erat, Christum talia reuelantem, & referantem Deum esse & auctoritate diuina loqui. Maior est clara, vt

T z pater

pater ex Paulo 1. Corinth. 2. c. 14. num. 24. dicente.

[Si omnes prophetent, intret autem quis infidelis, vel idiota, conuincitur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus, occulta cordis eius manifesta fiunt, & ita cadens in faciem adorabit Deum pronuncians, quod vere Deus in vobis sit.] Ecce ubi aperte D. Paulus decernit, nulli creaturæ datum esse, sed solum ad Deum spectare occulta cordis reuelare; siquidem ex tali reuelatione inquit statim colligi, Deum esse, qui talia reuelat: quare in secundo cap. eiusdem epistolæ, dixerat idem Apostolus; quis hominum scit, quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est, & ob eandem rationem solus Deus dicitur, posse hominum corda scrutari, 3. Regum 9. Tu solus nosti corda omnium filiorum hominum, & primo Paralipomenon, cap. 6. tu enim solus nosti corda filiorum hominum, & Hieremia 12. paruum est cor hominis, & in scrutabile, quis cognoscit illud: ego Dominus scrutans cor, ubi Hieronymus [hinc discimus (inquit) quod nullas cogitationes secretaque cordis cognoscit, nisi solus Deus; cum autem Iesus videat cogitationes, & nullus possit internas cogitationes videre, nisi solus Deus: Christus ergo Deus est.] sic Hieronymus, ubi nostrum discursum aperte profert: ergo de fide est, non posse vllam creaturam, sed solum Deum secreta cordium referare, ac reuelare.

Quod autem sit evidens lumine naturæ, patet manifeste, & probemus hoc in Angelo, (de quo solo poterat dubitari, quia de hominibus, ut experientia docet, nulla potest esse rationabilis dubitatio) ex insufficientia actus primi illius, quia nimirum Angeli ex natura sua non sunt sufficienter constituti in actu primo ad eliciendam cognitionem actuum liberorum: ergo illos naturaliter cognoscere non possunt. Consequentia est evidens, supposito antecedenti; quia non datur actus secundus nisi detur sufficientia in actu secundo ad illum. Antecedens sic probatur; quia actus primus duo requirit ad sui sufficientiam, lumen videlicet, seu potentiam & speciem impressam in tali potentia, de lumine, seu potentia non est dubium; quia sufficientiam potentia datur in Angelo, nec enim hæc additur, aut minuitur, antequam cognoscatur, vel quando cognoscitur actus liber; unde solum dicendum est deficere speciem impressam, ex eo quod indebita sit Angelo, & cuiusque creaturæ; ratio autem, quare indebita sit talis species, est quia intellectualuale agens in his actibus liberis se gerit maxime, non solum ut agens naturale, sed potius, & præcipue ut morale, & ideo non debentur species talium actuum, nisi ut accommodata, & proportionata ordini morali, ad rectum autem moralem ordinem non esset accommodatum, neque conueniens ut creatura intellectualis haberet huiusmodi species actuum liberorum aliarum voluntatum; sic enim omnes liberi actus singulorum cæteris omnibus noti essent, quod est contra finem multitudinis, & societatis personarum intellectualium, & rationalium, & contra bonum ordinem sibi debitum; quia inde oriuntur odia, & contentiones, & specialiter demones acius possent in homines seuire, si eorum affectum intime cognoscerent ut reuera possent, si eorum species haberent: ergo bonus ordo moralis postulat, ne tribuantur tales species, sed potius ipsis indebita sint.

Deinde, quia si cognoscerentur omnes actus liberi, nulla daretur indifferentia ad bonum, &

malum; sed indifferentia ad utrumque est libertas: ergo nulla daretur libertas; unde dicere contra cognoscerentur omnes actus liberi est contradictio in adiecto, quia est supponere dari actum liberum & non dari. Maior sic probatur, quia ubi non datur exercitium liberum, & indifferens, nulla datur indifferentia in actu primo: atqui in illo casu minime se exercerent homines ad bonum, & indifferenter, neque possent se exercere, sed potius homines cogerentur necessario operari bonum, & non malum, & ne à superioribus penis afficerentur, ab inferioribus murmurationibus prosequerentur, opprobriis, & contumeliis ab æqualibus; ac tandem ne in honore detrimentum paterentur, & minimum perfectam libertatem in tali exercitio non haberent, ut unusquisque de se potest recte iudicare: ergo licet Angelus cognoscat formaliter essentiam alterius Angeli clare & euidenter, & entitatem formalem animi rationalis, nihilominus non potest cognoscere formales actus liberos eorum, quia licet ij actus formaliter sint in illis, æquialenter tamen sunt euidenter, & se habent ac si tantum eminenter essent solum quia in se non est formaliter, non possit cognosci ex eo quod solum sit in potentia indifferenti ad infinita; ita neque liberum formaliter existendo, quia per æquialentiam eminenter existit; ex iis, & aliis euidenter puto, nullam creaturam posse naturaliter cognoscere, ac proinde neque propria auctoritate loqui de secretis cordium cum veritate: ergo lumine naturali evidens est Deum solum posse cognoscere, & loqui de secretis cordium.

Secundo sic probatur, quod Christus manifestauerit suam diuinitatem euidenter; nam Christus reuelauit multa opera libera futura, & multa alia futura, quæ dependebant à voluntate Dei; sed Deus solus potest reuelare futura libera: ergo Christus, qui talia reuelauit, Deus est. Maior est certa: totum enim Euangelium plenum est prophetiis, inter quas celeberrima est illa Christi domini, qua loquens cum Petro Apostolo, negationem illius prædixit futuram, & liberam, dicens: *antequam gallus cantet, ter me negabis.* Item Christus reuelauit excidium Ierusalem faciendum à Romanis, propagationem Euangelij per vniuersum orbem, &c. ergo. Minor est clara; quia cognitio futurorum præcipue liberorum est propria dei; ut patet ex illo *Isaia 41.* Annunciate nobis futura, & dicemus, quia dii estis; ubi proprium Dei asseritur, cognoscere, annunciare futura, & loqui de eis; unde *cap. 46.* per eundem prophetam dicit Deus [Ego sum deus, & non prophetam dicit Deus] Ego sum deus, & in prophetas, tot habet testes præsentiae suæ, & in *Psal. 138.* dicitur, intellexisti cogitationes meas de longe, hoc est futuras, ut omnes doctores Ecclesiæ explicant, & *Ecclesiastici 23.* Domino meo antequam creentur omnia sunt cognita, & Daniel antequam proprium, & singulare hoc Deo *cap. 3.* tanquam proprium, & incontribuitur *ibi.* [Ipse reuelat profunda, & abscondita, & nouit in tenebris constituta,] supra quæ Hieronymus hæc profert [frustra ab hominibus quæris in terris, quod solus Deus nouit in celis.] hinc propheta per quam hæc futura prædicantur, ut ait D. Augustinus est signum certissimum, & euidentissimum diuinæ veritatis, & reuelationis, ut patet ex *1. Corinth. 14.* *ibi* [Spiritus autem loquitur

loquitur mysteria; nam qui prophetat hominibus loquitur; ad ædificationem, & exhortationem, & consolationem.] Ecce Spiritui sancto prophetiam attribuit Paulus; non esset autem sufficiens signum diuinæ veritatis, nisi solus Deus posset illa futura cognoscere, vt recte docent Chrysostomus, homil. 2. in 1. ad Corinthios, & D. Thomas 3. contra Gent. cap. 154. & sumitur ex illo 2. Petri 2. habemus firmiter prophetice sermonem, & c. ratione cuius dicebat Origenes contra Celsum diuini sermonis caracterem esse futurorum prædictionem, & Iustinus Martyr, in responsionibus ad quæstiones Christianorum in 2. quæst. de his futuris, sic ait. [Quædam Dei sunt omnia, & verborum futurorum prædictio & rerum euentus, qui per Prophetas, & Apostolos ante prænuntiatur quæ futurus esset.]

47 Dices, non posse quidem creaturam certo cognoscere hæc futura in omnibus suis causis, quatenus in eis diuina voluntas comprehenditur, à qua etiam hæc futura pendent, quia nisi volente, vel permittente Deo non euenient; vnde quia creatura non potest scire diuinam deliberationem, ac voluntatem, ideo non potest ipsa certo cognoscere, & scire hæc futura; ex quo euidenter sequitur prædictionem certam futurorum esse signum diuinitatis, aut diuinæ loquutionis, in quantum sola diuinitas habet in manu, & voluntate sua omnem causam secundam, vt illam vel impediat, vel efficaciter ad agendum inelinet; vnde non erit contra hæc testimonia, neque contra fidem dicere, posse creaturam certam cognitionem habere, etiam illorum futurorum, quæ pendent à libero arbitrio, dummodo subintelligatur excepta ab hac regula diuina voluntas, & potestas.

48 Sed contra primo, euidenter ex hoc ipso sic argumentor, nulla creatura potest futurum illud cognoscere, quod à libera voluntate Dei pendet, & diuino consilio, aut permissione diuina est faciendum; sed omnia futura libera nullo excepto Deo volente, aut permittente futura sunt, quia nihil potest fieri sine dependentia ab aliqua ex his voluntatibus: ergo omnia futura libera sunt omnino incognita creaturæ.

49 Secundo contra, quia licet hæc futura vt cognoscibilia in causis maximam habent incertitudinem respectu omnis intellectus creati, quia à libera voluntate Dei pendent, nihilominus etiam est certissimum, ac de fide talia futura non posse ab illa creatura adhuc in sua proxima causa creata certo cognosci; quod patet euidenter 1. ex similitudine rationum; quia ratio ob quam in diuina voluntate non potest creatura etiam perfectissima cognoscere futura, bipartita est, quatenus voluntas diuina dupliciter considerari potest, scilicet vel euasi in actu 1. vt apta est ad volendum; vel in actu 2. id est vt iam volens. priori ergo modo non potest in voluntate diuina cognosci futuris effectus, quia de se indifferens, ac indeterminata est, & in causa indeterminata nihil determinatum potest cognosci; quæ ratio etiam probat Deum ipsum in se ipso, seu in sua voluntate sic expectata non posse cognoscere futura.

50 Posteriori autem modo potest Deus cognoscere futura quæ absolute vult; quia iam ipsa voluntas in actu non cognoscitur, vt futura, sed potius vt præsens, & cum illa effectus futurus habere potest infallibilem connexionem, at vero creatura non potest naturali virtute hanc Dei vo-

luntatem certo cognoscere, & ideo non potest in illa voluntate cognoscere futura.

Porro autem hæc ratio aequè probat de cognitione futuri effectus in causa libera creata seu proxima, quia eisdem duobus modis spectari potest & priori modo spectata, vt potentia nondum eliciens suum actum, etiam cum omnibus requisitis ad agendum applicata, est causa indifferens, & indeterminata: ergo in illa vt sic nihil determinatum potest cognosci; quæ ratio non solum de creatura, sed etiam de Deo probat; quoad cognitionem certam in causa. Posteriori autem modo considerata voluntate creata vt est sub actu suo, in hoc maxime differt à voluntate diuina, quod diuina non habet actum de nouo, neque in futurum aliquid vult, quod non semper, & ab æterno voluerit; quia non habet temporalem determinationem, sed æternam; voluntas autem creata prius caret actu, & postea illam habet, & quem nunc habet, postea mutat.

Vnde si actus ille consideretur antequam fiat, sub qua ratione est vere futurus, cognosci non potest in ipsa potentia quod sit certo futurus propter rationem dictam; scilicet quod causa est indifferens. Si autem ille actus iam supponitur factus, iam non cognoscitur futurus sed præsens: & per consequens non in causa, sed in se, verumtamen licet talis actus sit cognitus ipsi volenti, alios vero latet; quia non potest, vt supra diximus, vlla creatura cognoscere secreta libera; vnde si loquamur de alio effectu externo futuro, ex vi talis actus etiam ille non potest cognosci vt futurus est, quia vel ille effectus est simul cum ipso actu voluntatis, à quo manat et si iam cognoscetur vt præsens & non cognoscetur ab aliis in causa sua, id est in actu voluntatis, sed potius contrario in exteriori actu, & per ipsum, tanquam per exterioriorem effectum, interior voluntas cognoscitur. Si autem ille effectus non est simul cum actu interiori voluntatis sed postea futurus est, sic duplici de causa non potest ab illa creatura etiam perfectissima cognosci, scilicet quia non potest præsentem actum alienæ voluntatis cognoscere sua sola virtute naturali, & quia licet cognosceret præsentem actum, non posset scire, an in futurum duraturus esset, permutaretur voluntas; neutrum enim eorum in tali voluntate, vel actu eius determinatum est; & ideo neque effectus futurus independens potest in tali causa cum certitudine cognosci; vnde sit vt neque ipsa creatura possit id cognoscere circa seipsam.

In quo est infinita differentia inter Deum, & creaturam; nam Deus in suo decreto libero efficaciter certissime cognoscit futurum esse quod decreuit, quia huiusmodi decretum Dei est omnino immutabile; at vero creatura, licet hunc efficaciter proponat, se facturam aliquid, non certo scit in illo proposito id, quod se facturam proposuit, tum etiam quia fieri potest vt Deus illum effectum impediat.

Vnde confirmatur amplius, quia de se ipsa non potest creatura vlla in sua voluntate præscire, quid sit volitura, vel factura, vel an factura postea sit quod se facturam postea proponit, tum quia libere volitura est, tum quia nescit, an suum propositum sit mutatura; vt ipsa experientia patet; ergo multo minus de aliis id poterit cognoscere, atque hac ratione dicunt sancti, non potuisse malum Angelum virtute sua naturali peccatum proprium præscire prius

prius quam faceret illud; neque Angelum bonum esse potuisse de sua perseverantia securum, prius quam perseverasset, nisi revelatione divina, ut docet Augustin. lib. 2. *Genes. ad litter. cap. 17.* & lib. 11. *de civit. Dei, cap. 13.* quod affirmat Anselmus, lib. de casu Diaboli, cap. 21. probatque optima ratione, quia quod potest non esse ex eo quod indeterminatum sit ad essendum, & non essendum non potest determinate præcisci certa scientia; sed peccatum creaturæ, antequam peccet potest esse, & non esse: ergo non potuit certo præcisci.

55 Dices, his rationibus demonstrari euidenter non posse creaturam, etiam perfectissimam in voluntate præcisci futura, non autem illis conuinci non posse creaturam futura cognoscere in se ipsis; neque vlla ratione posse demonstrari.

56 Sed contra demonstro hoc hac ratione; quia concretum quatenus tale est, non potest cognosci, nisi cognoscatur forma, per quam constituitur in esse talis, siue concretum sit extrinsecum, siue intrinsecum, visum enim, amatum, aut intellectum, quæ concreta extrinseca sunt, nullo modo possunt quatenus talia euidenter cognosci, nisi cognoscantur visio, amor & intellectio, à quibus essentialiter, per modum causæ formalis constituitur.

57 Et ratio evidens à priori est, quia res non potest vilo modo cognosci sine essentia, & quidditate propria, alias illa esset essentia, & non essentia; definitio enim essentia, & quidditatis hæc est, sine qua neque esse neque intelligi potest res; sed formæ illæ sunt de essentia concretorum, quia concretum essentialiter constituitur à forma: ergo concreta illa nullo modo possunt cognosci, quin cognoscantur formæ illæ, à quibus constituuntur.

58 Tunc sic res futura quatenus futura nihil aliud est, quam res possibilis, ut volita ad hoc ut in tali tempore fiat, ita ut pro materiali dicat rem possibile & pro formali actum liberum Dei decernentem, aut volentem permittere, ut in tali differentia temporis existat: ergo concretum extrinsecum est à diuina volitione essentialiter constitutum: ergo non potest futurum, ut futurum cognosci euidenter, nisi euidenter cognoscatur diuina volitio libera; sed talis volitio libera est incognoscibilis euidenter virtute naturali creaturæ intuitiue, quia videtur Deus abstractiue, quia quatenus rem futuram constituit nullum habet effectum necessarium, & determinatum, in quo cognoscatur; Item non habet causam: ergo nullo modo est cognoscibilis libera volitio Dei, &c. quod sine vlla probatione concedunt omnes, ut evidens lumine naturæ secundum illud; quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ ipsius.

59 Dices, verum esse quod futura res, ut futura reduplicatiue non possit cognosci à creatura, ne cognoscatur actus liber Dei, qui est quasi forma illius futuræ rei, nihilominus poterit creatura non propter futura, sed propter præsens in aliqua differentia temporis cognosci antequam sit, ubi non est res futura ut futura reduplicatiue, sed solum specificatiue futura, & in hoc modo cognoscendi non est necesse, ut cognoscatur actus liber Dei, ut ratio formalis extrinseca illius.

60 Sed contra euidenter, quia tunc (casu negativo) licet non cognosceretur manifeste decretum ut forma, nihilominus necessario cognosceretur decretum ut causa efficiens imperatiua, quia nul-

la res creata potest transire de statu possibilitatis ad statum futurationis, vel actualitatis pro aliqua differentia temporis, nisi per decretum liberum Dei actuale ab æterno quia, creatura futura, vel actualis non est à se, sed ab alio, scilicet à Deo libere, & intellectualiter agente, & libere decretante, quod res fiat pro tali, vel tali differentia temporis, & quod existat præsens in hac, vel illa duratione; quod evidens est lumine naturali, ut ex postea dicendis clarius patebit: ergo si creatura cognoscit effectum illum euidenter pro aliqua differentia temporis existentem & præsentem, euidenter etiam ex illo effectu cognosceret, dari decretum liberum Dei ab æterno, ratione cuius illa creatura habet quod transeat ab statu pueræ possibilitatis ad statum actualitatis pro tali, vel tali differentia temporis.

Verbi gratia, euidenter cognosco ex Petro nunc existente realiter dari decretum liberum ab æterno, quo voluit Deus, ut Petrus in hac differentia temporis existeret; sed creatura cognoscit nunc effectum futurum creatum: ergo cognoscit nunc dari ab æterno decretum liberum, quo voluit Deus efficaciter in tali differentia temporis futura esse rem illam futuram, quæ ut talis cognoscitur: sed decretum liberum Dei est incognoscibile, quod est pure internum, ut est decretum de re futura: ergo nullo modo potest cognosci res futura, non solum reduplicatiue ut futura, sed neque ut præsens pro aliqua differentia temporis antequam fiat; quia nihil est, quod actu manifestet illud decretum, cum actu res illa, quæ deberet manifestare ipsum, non sit actu, sed potius postea erit actu, & tunc sicut erit, manifestabit, ergo.

Tandem Christus per miracula resuscitando mortuos, sanando ægros, & alia id genus mirabilia patrando, suam diuinitatem ostendebat.

Secundo, sic probatur ex eo quod Deus habeat infinitam potentiam in operando potest facere aliquid ita de nihilo, ut nihil sui res illa factum actu præsupponat, scilicet materiam primam, quæ habet connexionem cum re faciendâ, ratione cuius faciat id, quod ex nihilo producit supposita solum possibilitate rei, & hic modus operandi est propria creatio, tam propria Dei, ut nulli creaturæ connaturaliter possit conuenire ut demonstro in physicis; sed Deus in cognoscendo est infinitus: ergo supposita solum cognoscibilitate rei poterit reddere rem cognitâ à se ratione infinitæ cognitionis terminatâ ad illam, quæ nihil est actu, & nullo actuali cognito supposito pertinente ad talem rem, quæ cognoscitur actu à Deo, siue ut causa, siue ut effectus, & hic modus cognoscendi est ita proprius Dei ratione suæ infinitæ perfectionis, quia est quoddam quasi genus creandi, ut ita dicam per intellectiorem, ex eo quod scit cognoscere rem ex nihilo præsupposito intra rationem obiecti cognoscibilis; sed cognitio rei futuræ, ut futura est huiusmodi, cum neque præsupponat causam actu cognitâ, neque effectum, &c. ergo talis cognitio ita est propria Dei, ut nulli creaturæ connaturaliter possit conuenire.

64 Vigeo hoc, & declaro amplius, quia omnis cognitio rei vel est abstractiva, vel intuitiva, abstractiva in causa vel in effectu, intuitiva per effectum intentionalem, hoc est per speciem impressam, quam debeat producere obiectum in intellectu cognoscentis actu, ut mediâ tali specie

Quaest. I. Vtrum demon. possit Deum esse. 151

specie intellectus producat cognitionem actualem rei cognita: sed nulla ex iis cognitionibus potest dari in creatura rei futura: ergo creatura nullo modo potest cognoscere rem futuram connaturaliter. Maior de cognitione abstractiva in causa est evidens, vt demonstratum manet iam; quia causa est libera indeterminata, & indifferens. De cognitione autem abstractiva in effectu reali est euidens, quia res futura vt futura, & antequam actu sit, non potest actu producere effectum; ignis enim, qui erit tempore Antichristi non potest nunc actu urere; quia producere actu effectum realem actualem est dare esse actuale reale effectui; sed res, quae actu non est, & solum est futura non potest dare esse actuale reale, quia nemo dat, quod non habet; res autem futura non habet esse actuale villo modo: ergo res futura non potest producere actu effectum actualem realem, in quo abstractiue actualiter cognoscatur.

De cognitione intuitiva actuali etiam est propositio evidens, quia cognitio intuitiva est cognitio immediata rei in se causata mediante specie impressa quam mittit actu, vel producit in intellectu actualiter intuitiue cognoscente res cognitae; sed futura res non potest actu producere speciem impressam in intellectu cognoscentis; quia talis productio est productio effectus actualis realis intentionalis, res autem quae actu non est vt futura nihil potest actuale reale producere: vt probatum est: ergo nulla potest dari actualis species impressa de futura re connaturaliter debita intellectui: ergo nulla potest dari cognitio intuitiva in intellectu alicuius creaturae naturaliter.

66 Vltimo sic probatur, quia futurum ab aeterno est futurum, & ab aeterno habet esse futurum a solo Deo per actum internum liberum sine aliqua intrinseca mutatione reali in ipsa re futura; sed solum per transitum, vel mutationem obiectiuam, & extrinsecam: ergo solum respectu Dei habet esse liberum; cum solum per decretum liberum habeat esse; sed cognoscibilis est eiusdem rationis, ac esse: ergo habet esse cognoscibile solum respectu Dei libere decretantis: ergo solum respectu Dei, & ab ipso solo potest cognosci, cum ab ipso solo cognoscatur decretum diuinum, ratione cuius habet esse futurum; vnde sicut nulla creatura potest cognoscere naturaliter quid, & quomodo decreuerit Deus aliquid ab aeterno; ita nulla creatura potest cognoscere rem esse futuram ab aeterno.

67 Tandem Christus innumera miracula fecit, quibus suam diuinitatem euidenter demonstrauit, quia miracula non possunt fieri nisi virtute diuinam de ratione miraculi duo sunt, primum vt sit insolitum opus, & extraordinarium, vel in effectu, vel in modo; secundum vt opus sit tale, quod per naturales causas fieri non possit; huiusmodi autem fuisse opera, quae Christus faciebat, per se notum est; tum ex modo, quia subito sine ulla resistencia solo imperio hanc faciebat, & morbos etiam incurabiles ad quamcunque distantiam sine impedimento interiecti corporis, & non ad modum agentium naturalium, sed imperio suo sanabat; tum etiam ex ipsis effectibus, quales sunt restitutio visus, & suscitatio mortuorum quae operationes fieri nequeunt, vel arte magiae, vel opera Daemonis, vt constat; quia nulla vis naturalis reducere potest animam semel a corpore diuisam; nam licet Daemonis opera per secretam medicamentorum applicationem curari possint agri tudines aliquae, non tamen omnes, neque adeo graues, quales a Christo curatae fuerunt; neque suscitationes mortuorum vt diximus, & ideo

Christus *Matth. 12.* respondens malitiae Iudeorum, qui dicebant, ipsum eicere daemonia in virtute, & ex pacto Principis daemionum, & alia miracula eodem modo in virtute daemionis facere; vt ipsos conuinceret, sic ait omne regum in se diuini sum desolabitur: vnde huiusmodi miracula aperte demonstrabant facta fuisse diuina virtute a Christo, quod Christus aperte docuit *Ioan. 11.* dicens [Lazarus mortuus est, & gaudeo propter vos, vt credatis;] nempe me esse Messiam verum Deum filium vnigenitum Patris, qui in testimonium huius veritatis, hanc signa facit virtute Dei; & ad Martham dixit, [Ego sum resurrectio, & vita, qui credit in me etiam si mortuus fuerit, viuet,] videlicet, qui credit me esse Deum qui suscitare, & viuificare possum diuina virtute; vnde *Ioannis 5.* inquit Christus: Opera, quae dedit mihi Pater, vt faciam, ipsa sunt, quae testimonium perhibent de me, & *cap. 15.* si opera non fecissem in eis, quae nemo alius fecit, peccatum non haberent; & ideo vnum ex signis, quod dederat Deus ad cognoscendum Messiam fuit quod mira opera esset facturus; vt constat *1saia 35.* quapropter vt perluaderet discipulis *Ioannis Baptista*; & ipsi *Ioanni* se esse verum Messiam, & Deum, dixit *Matthai 11.* Ite, & renunciate *Ioanni* quae audistis, & vidistis, caeci vident, claudi ambulant, &c.

Itaque indubitatum est, miracula, etiam si a puris creatoris facta sint, vt ab Apostolis, non posse fieri, nisi virtute diuina; vnde *Chrysostomus hom. 10. ad populum Antioch.* dicit, Apostolos permisisse Deum flagellari, corporis morbos subire, carcerem habitare; ne propter miraculorum magnitudinem ab hominibus, vt Dij haberentur: verba eius sunt. [Quid autem in Apostolis fecit; quoniam signa multa faciebant, & miracula magna, & mirabilia, ipsos tamen continue flagellari permisit, pelli, carcerem habitare, corporis morbos subire, in continuis esse tribulationibus. Ne signorum magnitudo Deos ipsos apud homines patari faceret; propterea tantum largitus gloriam, corpus esse mortale permisit, multis vero valetudinariis, nec ipsorum valetudinem mutauit, vt naturam insinueret. Nec meus hic sermo, sed ipsius Pauli sic dicens; si enim gloriari voluero, non ero insipiens; parco autem ne quis in me puer supra quod videt, vel audit aliquid ex me, & rursum; habemus autem thesaurum hunc in vasis fictilibus; quid autem est in vasis fictilibus; in corpore hoc inquit, mortali, & corruptibili, sicut enim testa ex luto, & igne fit; sic profecto, & corpus Sanctorum illorum, cum sit Luteum, & spiritualis ignis efficaciam suscepit testa factum est. Et qua de causa hoc factum est, & thesaurum talem, & gratiarum copiam mortali & corruptibili intulit corpori; vt superabundantia virtutis sit a Deo, & non a nobis; cum enim videris Apostolos mortuos quidem suscitantes, ipsos vero aegrotantes, nec infirmitate se liberare valentes, manifeste scies, quod mortui resurrectio non ex virtute suscitantis, sed spiritus operatione facta est. Quod enim continue aegrotabant, audi quid de *Thimotheo* dicat *Apostolus*, vino modico vttere propter stomachum, & frequentes infirmitates tuas, & *Philippensibus* scribens dicebat, quod *Epaphras* aegrotauit prope mortem; si enim & cum hac essent ipsos Deos esse putabant, & sacrificare parabant dicentes, *Dij* similes facti hominibus, descenderunt ad nos, si haec non accidissent, ad quid impietatis miraculis conspectis tunc non processissent.]

Sic

Sic ille, ubi clare, & aperte docet miracula diuinitatem spirare; quod etiam D. Dionysius in *Epist. 4. quæ est ad Caium*, ubi cum dixisset, Christum ea quæ sunt hominis fecisse supra hominem, subdit [cuius rei euidentis indicium est Virgo excellentis miraculi nouitate concipiens, & aqua instabilis, ac fluida materialium terrenorumque pedum sustinens pondus, nec cedens, sed supermundana, admirandaque potentia constans ad materiam solidioris imaginem diuinitatis adminiculum demonstrans] idem docet *cap. 2. de diuinis nominibus, prope finem*, his verbis, [Ignoramus tamen quomodo ex virginis sanguinibus altero quam naturali iure formatus est, quoque pacto sicis pedibus corporale pondus habentibus, materiamque grauitatem liquidam perambulauit, instabilemque substantiam] quod clarius docuit Damascenus 3. *de fide, cap. 1. §. ibi*: [Quia supra quam humana conditio ferret ea, quæ erant hominum agebat, ut cum influxa & instabili vnda terrenis pedibus incederet, non indurata aqua, verum per eximiam diuinitatis potentiam ita comparata, ut minime difflueret, pedumque corporeorum grauitati cederet] quod elegantius docuit Augustinus *serm. 185. de tempore* ibi: [Cum vidissent discipuli Christum super tumentia maris dorsa substratis fluctibus ambulantem, & cum aquarum iter instabile sub diuinis solidaret, vnda famula vestigiis turbatos fuisse, &c.] nempe quod instar solidioris corporis vnda se habuerit sustinens gressus, & vestigia corporis grauis. Quod autem miracula euidenter demonstrant omnibus creaturis intellectualibus virtute diuina fieri, & de Angelis certissimum est, illi enim euidentissime cognouerunt diuinam virtutem factam; de Demonibus autem declaratur, quia euidenter experiebantur vim, & efficaciam humanitatis Christi in ipsos; deinde intuebantur animam, v.g. Lazari vere fuisse à corpore separatam, atque iterum eidem corpori coniunctam per veram informationem; similiter visum fuisse restitutum ei, qui illo caruerat; cum enim hi effectus licet supernaturali modo fierent in se tamen, seu in termino sint naturales, euidenter videntur ab Angelis prout in se sunt cognitione naturali. Et autem eidem Angelis euidentis, huiusmodi effectus illo modo non posse fieri naturali virtute, & ideo etiam mali Angeli tergiversari non poterant. Homines vero non potuerunt habere tam claram euidentiam, quia non possunt intime effectum in se ipsis naturis, sed solum quantum per externa signa apparere; nihilominus habere potuerunt tantam, ac tam sufficientem euidentiam, ut sine magna temeritate, & insigni malitia repugnare non possent, ut ipse Dominus *Ioann. 13. & 14.* testatus est, supposita veritate talium miraculorum, ut patet ex definitione miraculi, & ex proprietatibus nuper positis illius.

68 Quod autem illa miracula re vera talia essent, qualia apparebant, euidentis etiam esse potuit humana quadam & naturali euidentia; idque constare poterat vere euidenti experientia; quis enim dubitare posset, eum, qui triginta, & octo annis subito visus est lectum suum portare vere fuisse sanatum: similiter erat euidentis, hominem cæcum à natiuitate, vere caruisse visu & similiter manifeste constare poterat, ipsum postea vere vidisse; tandem quis poterat dubitare de morte Lazari, siquidem Scriptura ait, quattuordecim factum in sepulchro, aut monumento positum ad viuos reuocasse Christum; nam & factor corporis, & sepultura illius per quatuor dies euidenter demon-

strabant animam exhalasse Lazarum; postea autem opera omnia vix illud liquido demonstrabant vere post miraculum illud liquido demonstrabant vere mortuum, ac vere suscitatum esse à Christo, Deinde ex multitudine talium operum, quorum effectus erant diuturni, & perseverantes & in nullo eorum inuenta est fallacia, vel deceptio, cuius euidentis signum est, quod cum sapius, & multo tempore, & inter hostes suos, qui maximo odio illum prosequerantur, hæc fuerit Christus operatus, nunquam tamen illi obiecerunt deceptionem, aut falsitatem, in huiusmodi operibus, neque enim vnquam ausi sunt negare, vel Lazarum vere fuisse suscitatum, vel cæco à natiuitate visum vere restitutum, quamquam interdu ignoranter, & impudenter calumniarentur, hæc fieri ex pacto cum Demonibus, quasi vero ipsi Demones talium operum auctores esse possent.

Itaque ex his tribus generibus operum, nempe ex reuelatione secretorum cordium, ex prophetia futurorum liberorum, & ex miraculis petitis à Christo euidenter demonstrabat ipse, se esse Deum.

Quod autem supposita tali demonstratione euidenter etiam constaret quidquid loquebatur, non posse esse falsum, sed verum, est manifestum; quia Deus adhuc de potentia absoluta non potest mentiri; sed si falsum diceret Christus, qui est Deus, mentiretur: ergo Christus, nec de potentia absoluta potest falsum dicere: probatur minor, primo quia mentiri est falsum dicere, cum intentione decipiendi, ut docet Sanct. August. *10m. 4. lib. contra mendacium, cap. 12.* in hac autem assertionem falsi intrinsece inuenitur malitia, seu deordinatio; cum enim ea, quæ alteri dicuntur suapte natura deseruiunt ad manifestandam illi veritatem, ut ita possit esse mutua eo loquutio, & communicatio digna substantiis intellectualibus, eo ipso quod quis falsum dicat, ut decipiat, detorquet loquutionem ad finem illi contrarium. scilicet ad fallendum, ac proinde inuenitur naturam illius, & sic facit actum vitiosum & cum malitia mendacii, ut ait D. Thomas 2. 2. *q. 110. art. 3.* Tunc sic per vos Deus diceret falsum ad decipiendos homines: ergo diceret formaliter mendacium, & formaliter mentiretur; deinde probatur illa minor, quia mentiri est contra mentem ire, ut docent omnes Patres, & Theologi, præcipue D. August. *lib. contra mendacium, cap. 8. & 9. & lib. 7. de ciuit. Dei, cap. 6.* hoc est dicere aliter ac cognoscit, id est dicere contra ea, quæ per mentem, & intellectum cognoscit, qui dicit; sed Deus dicens falsum cognoscit, & contra id quod per mentem, ac in se cognosceret, & contra id quod per mentem & intellectum cognoscit: ergo mentiretur, quia Deus formaliter. Minor hæc est euidentis, quia Deus omnia verissime cognoscit, intuitur, videndo ea quæ sunt eo modo quo sunt: hoc enim pertinet ad infinitam, & excellentissimam diuinæ sapientie, & omni scientiæ perfectionem, & eminentiam; itaque impossibile est, ut Deus falso cognoscat rem, alias non erit infinita sapientia, &c. atqui deus dicens falsum non diceret rem ut cognoscit, sed potius opposito modo, ac cognoscit, quia cognoscens verum diceret falsum; & verum, & falsum sunt opposita, & cognoscens rem eo modo, quo est, posita, & cognoscens rem eo modo, quo est, diceret illam aliter, ac est: ergo Deus dicens falsum contra mentem iret: ergo mentiretur, &c.

Maiores

- 71 Maior illa sic probatur, quia mendacium est intrinsece malum ex natura sua, quod esse de fide sentit August. *heresi 70. Et in lib. de mendacio, & contra mendacium*, & sumi potest ex capite super eo de *usuris*, quatenus ibi dicitur secundum diuinam scripturam non esse licitum mentiri, etiam propter tuendam vitam. Itaque quaedam sunt intrinseca mala, quae prohibentur, quia ex se mala, & non e contra, vt odium Dei, desperatio a bonitate diuina, blasphemia, haeresis &c. vt in materia de peccatis late probauimus, & in materia de legibus omnes cum D. Thoma grauioribus Theologi proponunt, & ratio est manifesta.
- 72 Quia sicut in aliis rebus quaedam sunt ex se contraria naturae vniuersi cuiusque rei, seu illi disconuenientia, vt venenum, ex natura sua est malum naturae animalis, frigiditas est opposita calori; ita etiam naturae intellectuali quaedam sunt per se, & extrinseca ratione illi contraria, & disconuenientia quae respectu illius mala sunt & facta libere sunt mala moraliter; vnde licet haec respectu creaturae semper sint lege prohibita; quod Paulus *ad Rom. 3.* intendit, non tamen sunt mala, quia prohibita, sed potius prohibentur, quia mala, nam hoc spectat ad sapientem Dei prouidentiam, & ideo quae huiusmodi sunt, si suam rationem formalem obtineant, Deo etiam repugnant; quia etiam est natura intellectualis, & infinite bona; summo autem & infinito bono repugnat omne malum, etiam si per legem illi prohibuitur sit.
- 73 Huiusmodi autem malum est mendacium, vt & ipsi etiam barbari sentiunt, quia est valde dissonum naturae intellectuali; eo quod euerat ordinem eius, & sit contra finem & necessitatem verborum, seu loquutionis rationalis; nam ad hoc est institutum a natura verbum externum, vt per illud significemus internum, & ita possit esse inter rationales naturas societas, & fidelitas, seu fiducia; totum hoc destruitur, si verba non consonent menti; & ideo hoc ipso quod verbum est contra mentem, signum est per se dissonum esse rationali naturae, & hoc est esse per se intrinsece malum; & hinc vltius concluditur nunquam posse honestari propter bonum finem, si retineat rationem falsi signi contra mentem; quia ab illo est inseparabilis malitia, & nunquam licet facere malum, vt inde eueniat bonum.
- 74 Imò addit acute August. *lib. de mendacio, cap. 8.* multo magis destrui naturae institutionem, si dicamus aliquando licitum esse mendacium, quomodo enim inquit credendum est illi, qui putat aliquando esse mentiendum; nam forte tunc mentitur, quando praecipit; vt illi credamus; & paulo post, quo admisso omnis omnino disciplina fidei subvertitur.
- 75 Et ex eodem principio concluditur non posse mendacium fieri licitum, etiam ex dispensatione diuina, quia non potest Deus intrinsecam naturam rei, & essentiam mutare; vnde quidquid sit, an possit Deus auferre suam prohibitionem, nihilominus hoc etiam dato mendacium retineret maliciam, quam ex se habet, & in hoc sensu dicunt Theologi ea quae sunt intrinsece mala non recipere dispensationem etiam diuinam.
- 76 Confirmatur, nam etiam si per impossibile excusari posset homo a malicia mendacij propter aliquam urgentem necessitatem vitae, vel honoris, quam sine mendacio vitare non posset, in Deo non haberet locum talis excusatio. 1. quia nunquam potest Deus indigere mendacio ad aliquem bonum finem consequendum, iuxta illud *1. Th. 13.*

I. P. Tom. II.

nunquid indiget Deus vestro mendacio? Et ideo valde reprehenduntur ministri Dei, qui mendaciis vel falsis reuelationibus vtuntur ad fidem confirmandam, vel virtutem persuadendam; vt videre est in Concil. Lateran. sub Leone X. *sess. 3.* & ratio est quia Deus est omnipotens; & sapientissimus, ideoque non potest illi deesse medium honestum ad finem suum consequendum absque mendacio; vnde etiam Plato *lib. 2. de republ. in fine*, dixit, mendacium semper esse indignum Deo etiam si homini interdum possit esse vtile.

Secundo specialis repugnantia respectu Dei, quia per quodlibet mendacium etiam minimum amitteret suam supremam auctoritatem; hoc autem maius detrimentum esset, quam possit esse utilitatis in quocunque mendacio; praeterquam quod impossibile est, quod velit Deus se priuare summa quaedam, & infinita auctoritate, quae ad suam perfectionem, & prouidentiam maxime necessaria est.

Et hanc ob causam licet mendacium simplex de se sit veniale peccatum, confirmare illud sub iuramento semper est mortale peccatum, quia facere Deum testem vel minimi mendacij, est illum priuare tota sua infallibili auctoritate, & ideo etiam euidentius est nunquam licere homini peierare propter extremam necessitatem quam simpliciter mentiri.

Sed denus ex falsi assertionem non sequi mendacium in Deo, nihilominus ipsa falsi assertio non potest in Deum cadere, quia falsum cognoscere est defectus intelligentis, ac imperfectio illius, ideoque non attribuitur Deo: sed falsum dicere est etiam imperfectio dicentis; quia est defectus dicendi vere, & vere dicere est perfectio; dicere falsum est dicere cum defectu perfectionis: ergo nullo modo potest, nec de potentia absoluta Deus dicere falsum, quia nec de potentia absoluta potest esse imperfectus, cum essentialiter identice sit infinite perfectus; sed si haberet imperfectiorem in dicendo esset imperfectus; ergo adhuc de potentia absoluta non potest dicere falsum.

Confirmatur, quia falsitas est malum naturae intellectualis; ergo qui vult alteri suadere falsitatem, vult aliquod malum oppositum naturae intentionali: ergo vult obiectum inhonestum, ac proinde vitiosum; patet consequentia, quia illud est inhonestum, quod opponitur bono proprio naturae intellectualis; sed Deus nec de potentia absoluta potest velle obiectum inhonestum; quia ex vi formalissima inhonesti libere voliti vellet obiectum inordinatum, & peccaminosum, nulla enim alia est inordinatio in actu quae sit peccaminosa, nisi inhonestas actus libere voliti: ergo euidenter sequitur omnem loquutionem Dei esse veram, & proinde Christum vere loqui, in omnibus quae loquitur, quia Deus est.

Ex quo etiam euidenter colligitur, mysterium Trinitatis testificatum a Christo Domino vere dari a parte rei, ac per consequens etiam Patre aeternum, qui est prima persona Trinitatis, cuius nomen manifestare intendebat Christus, vere existeret: sequela sic probatur, quia cognitio causae necessario deducta ex euidenti cognitione effectus est euidentis simpliciter, & absolute; sed cognitio rei testificata deducta ex euidenti veritate propositionis vere testificantis talem rem, est cognitio causae necessario deducta ex euidenti cognitione effectus: ergo est euidentis simpliciter, & absolute. Maior & ab ipsis datur aduersariis, & extorquetur, quia eiusmodi cognitio constituit alteram speciem demonstrationis, nempe quia; est autem omnis demonstratio euidentis simpliciter, & generat scientiam.

V

Minor

82 Minor probatur primo, quia hæc est vera causalis, quia Deus est trinus, & vnus, in qua Trinitate datur Pater æternus, hæc propositio affirmans tale mysterium est vera; quia ab eo quod res est, vel non est, propositio dicitur vera, vel falsa, id est quia obiectum in se est tale, quale enunciat, ideo enunciatio est vera; & ratio euidens à priori est, quia obiectum est causa finalis, vel formalis extrinseca propositionis; cum propositio specificetur, & dicat ordinem essentialem ad obiectum, tanquam ad id, à quo sumit suam essentiam; quare sine vlla dubitatione optima est illa causalis, quia obiectum est tale, reuelatio, seu propositio est vera; quapropter cognitio obiecti deducta ex cognitione euidens propositionis veræ est cognitio causæ ex effectu, & sic erit demonstratio, quia.

83 Confirmatur, existentia obiecti, & veritas actus affirmantis illud, non sunt disparata, sed vnum dependet ab alio: atqui obiectum non dependet à veritate actus: ergo veritas actus pendet ab obiecto: ergo cognitio obiecti ex veritate actus, seu propositionis est cognitio causæ per effectum; vnde si is qui affirmavit, Petrum esse album, rogetur utrum verum dixerit: respondebit affirmatiue; rogatus autem vnde sciat se dixisse verum: respondebit, quia scit Petrum esse album; igitur obiectum regula veritatis propositionis, quod si ipsum obiectum includatur in veritate actus, efficacius est hoc argumentum; quia non poterit euidenter cognosci veritas actus, quin & ipsum obiectum; si autem veritas se teneat adæquate ex parte actus, manet argumentum cum suo robore.

84 Secundo probatur eadem minor, quia propositio de mysterio Trinitatis est quasi causa vt ita loquar, & ratio obiectiua scientiæ visionis de illa: ergo etiam est ratio obiectiua, seu causa remota omnium effectuum scientiæ visionis; quia quod est causa, vel quasi causa causæ est causa causati, & constituitur in serie causarum talis effectus. Antecedens autem est manifestum, quia ideo Deus videt existentiam Trinitatis, quia est talis existentia, & non è contra; tunc sic, sed reuelatio, seu propositio de Trinitate est effectus scientiæ visionis de ipsa Trinitate: ergo reuelatio, seu propositio est effectus ipsius Trinitatis. Probo minorem, quia loquutio est effectus scientiæ de obiecto, quod loquimur, vt dixit Christus, quod vidimus testatur, & quod scimus loquimur; nam verba sunt signum naturale iudicii de re dicta in eo, qui loquitur infallibiliter verum; si autem mentitur, verbum est signum naturale apprehensionis internæ, & secundum leges morales; non debet oriri nisi à iudicio conformi verbis, ex quibus concludo, cognitionem de Trinitate deductam ex euidenti cognitione reuelationis, aut propositionis veræ, esse cognitionem causæ per effectum.

SVBSECTIO V.

Solutiones Adversariorum refutantur.

85 Dices primo obiectum esse causam remotam reuelationis, & non proximam.

Sed contra: causa remota necessaria vnica demonstratur euidenter per effectum remotum necessario fluentem mediate à tali causa; quia ab effectu remoto ad proximum, à quo pendet remotum valet consequentia; à proximo autem valet ad causam remotam, ea ratione inter demonstrationes, quia primo loco ponitur demonstratio perfe-

ctissima primæ proprietatis per essentiam; deinceps ponuntur ceteræ demonstrationes quæ sunt remotæ respectu essentiae; vnde ex euidenti cognitione reuelationis Dei, aut loquutionis Christi infertur immediate, & euidenter scientia Dei de obiecto reuelato. Ex hac autem scientia Dei infertur euidenter mysterium reuelatum: ergo semper ex effectibus ad causam infertur euidenter mysterium ex reuelatione.

Dices eam reuelationem, seu propositionem Christi non existere, quia est Trinitas, & persona prima Patris, sed quia Deus vult.

Sed contra primo, quia licet existentia Trinitatis &c. non sit tota ratio ob quam loquutio vera Christi existit, tamen est causa partialis vt existat; cognitio autem euidens causæ partialis ex effectu spectat ad demonstrationem, quia: ergo & hæc maior patet, quia voluntas reuelandi quasi pendet à scientia obiecti; est enim hæc euidens consequentia; Deus vult reuelare mysterium Trinitatis, & existentiam Patris æterni: ergo Deus scit tale mysterium; hæc autem voluntas non potuit esse sine scientia; scientia autem potuit sine voluntate: ergo voluntas quasi pendet à scientia, & non è contra scientia à voluntate.

Vrgetur efficacius, quia licet voluntas diuina sit causa efficiens propositionis veræ de Trinitate, nihilominus non est causa finalis, aut formalis extrinseca specificatiua, seu obiectum quod specificat talem reuelationem, aut propositionem; vnde licet tanquam à causa efficiente dependeat à voluntate diuina, nihilominus tamen tanquam ab obiecto specificante dependet etiam ab existentia ipsius mysterii reuelati; vnde falsum est dicere in hoc genere causæ non esse veram hanc causalem, ideo vera est propositio dicens dari mysterium Trinitatis; quia tale mysterium datur, imò in toto rigore loquendo de veritate propositionis, vt veritas est formaliter sumpta est vera sola hæc causalis, vt patet ex terminis, & ex illo principio, ex eo quod res est, &c.

Præterea voluntas Dei non est alio modo causa reuelationis, quam aliarum rerum, nempe applicando omnipotentiam ad effectum, vnde hæc propositio causalis, homo est quia Deus vult, non excludit causas necessario existentes in Deo, sed includit redditque hunc sensum, homo existit, quia Deus habet scientiam, & omnipotentiam applicatas per voluntatem ad faciendum hominem, ita reuelatio est, quia Deus vult applicare omnipotentiam præsupposita cognitione, & existentia obiecti reuelati: ergo sicut ex hac propositione, homo est, infertur euidenter scientia, & omnipotentia Dei, vt causa existentie hominis, ita infertur scientia, & existentia obiecti reuelati, vt causa reuelationis.

Secundo contra; quamvis obiectum non sit causa immediata, vt reuelatio existat, tamen est causa immediata vt sit vera: ergo ex euidenti cognitione veritatis reuelationis, aut propositionis infertur obiectum ipsum, vt causa immediata: probo antecedens, quia non est alia ratio, ob quam propositio sit vera in ratione veritatis formalis, nisi quia obiectum ita est, certitudo enim aliunde oritur, quam ab obiecto; est enim determinatio iam oritur ab actus veritatem, quæ determinatio iam oritur ab actus euidencia, iam à supernaturalitate; at veritas formaliter quia consistit in adæquatione actus cum obiecto, pendet absolute, ac simpliciter ab ipso obiecto, non in existentia efficienti: sed in regulatione sui conceptus; vnde veritas existens ducit immediate in principia actiua ipsius veritatis, & in existentiam obiecti.

Dices

Quaest. I. Vtrum Deus demonstrari possit. 155

91 Dices tertio, hos syllogismos non esse absolute demonstrationes, sed reductiue, quia non sunt per causam physicam.

92 Sed contra, quia illi sunt absolute syllogismi euidentis & demonstratio, quia; nam demonstratio, quia absolute, est quando potest explicari per propositionem necessariam causalem includentem hanc particulam, quia, verbi gratia, ideo est reuelatio vera, quia obiectum ita est, vel quia Deus scit obiectum reuelatum ita esse; item ideo Deus vult reuelare, quia scit obiectum reuelatum, quod clare patet in moralibus; ideo Deus vult donare premium, quia donare est bonum opus, haec enim sunt demonstrationes, quia, absolute, licet sint demonstrationes reductiue ad alias primario demonstrationes, quia; Nam illa causalis non est inter causam & effectum absolute, hoc tamen non tollit euidentiam simpliciter; nam in Deo sunt demonstrationes simpliciter vnius perfectionis per aliam; nam simpliciter demonstratur voluntas diuina per intellectum, quasi à priori, & propter quid, & nihilominus intellectus non est vera & propria causa voluntatis, sicut est contra intellectus demonstratur per voluntatem vera demonstratione, quia, nihilominus tamen non est per proprium effectum; Itaque euidentia est absoluta, causalitas vero deductiua; ergo euidentia demonstrationis non tollitur ex eo quod non sit per causam physicam, aut effectum physicum, dum tamen conclusio colligatur clare per necessariam, & manifestam illationem, cui non possit subesse falsum, vt videre est in demonstrationibus circa attributa diuina: vnde satis nobis erit habere tantam euidentiam obiecti ex euidente cognitione attestantis, quantum habemus intellectus diuini per voluntatem.

93 Secundo probatur principaliter à priori, euidentia absoluta est necessitas absolute cognoscendi clare aliquid, nempe quando ita manifeste cognoscitur, vt nullo modo possit negari; sed ex euidenti cognitione propositionis verae ita cognoscitur attestatum obiectum, vt non possit villo modo negari illud; ergo est euidentia absolute; Minor non eget probatione. Nam dispositio legitime syllogismo non potest negari conclusio vt in libro *Periberm*, probauit, hic autem disponitur legitime syllogismus; nam ex veritate propositionis non potest negari obiectum affirmatum, alioquin cogerebatur admittere duo contradictoria; quia non potest negari veritas reuelationis, quam clare cognoscimus: ergo ex his duobus principiis cognitis vno aut pluribus actibus non potest negari conclusio mysterij reuelati.

94 Aduerte hanc necessitatem assentiendi conclusioni in nostro casu non esse secundum quid ex sola suppositione libera praemissarum, vt contingit in omni fide, & opinione, in quibus conclusio solum habeat necessitatem consequentiae, quae negari non potest praecise, quia sunt admissae praemissae; At non habet necessitatem consequentis conclusio opinatiua; nam obiectum non necessitat absolute ad assensum sui; quia cum potuerint negari praemissae, potuit negari consequens, quod in assensu sui pendet ab antecedentibus. In nostro vero casu est non solum necessitas consequentiae, sed consequentis; consequentiae quidem quia euidenter deducitur conclusio ex suppositione praemissarum, vel quia medium bene disponitur (si syllogismus est formalis) vel quia bene videtur necessaria connexio antecedentis, & consequentis; Item datur necessitas consequentis; quia praemissae negari non possunt; in quo conuenit noster

I. P. Tom. II.

syllogismus cum omni demonstratione à priori & à posteriori.

Probatum maior primo, Quia consequentia euidentis dicitur, quae negari non potest, quae autem negari potest dicitur ineuidentis: quando autem est dubium, vtrum possit negari, necne, dicitur consequentia probabilis: ergo iam hoc genus euidentiae consequentiarum est necessitas non negandi illas. Secundo probatur; quia in actu perfecto reperiuntur tria, veritas, certitudo, & euidentia; in imperfecto autem reperiuntur duo vel probabilitas, vel falsitas; veritas est representatio obiecti vt est, falsitas aliter ac est certitudo firma adhaesio, probabilitas adhaesio mutabilis; vnde nec certitudo, nec probabilitas vt sic cogunt intellectum, cogit autem euidentia: ergo determinatio intellectus ad assensum est effectus proprius euidentiae, sin assignent mihi rationem aliquam, vnde oriatur illa necessitas; nam ab euidentia secundum quid non potest oriri determinatio absoluta; nam quae secundum quid videntur, habent carentiam euidentiae simpliciter, & propterea negari poterunt absolute, arbitror hic multum contendendi de nomine.

96 Dices primo, ad euidentiam simpliciter requiri duo, alterum vt negari non possit obiectum, alterum vt cognoscatur eius extremorum connexio.

97 Contra primo, visio externa, & apprehensio intellectus illi respondens sunt euidentes praecise, quia determinant hominem, ne dissentiat, neque vero repraesentant connexionem aliquam albedinis.

98 Contra secundo, quia etiam ex euidentia in attestante cognoscitur connexio extremo rerum obiecti attestati, nam ex cognitione euidentis reuelationis aut propositionis verae de Trinitate, cognoscitur identitatis connexio Trinitatis cum Deo. Item cognoscuntur ipsa praedicata Trinitatis & Dei, ita vt cognitio non sistat in sola reuelatione, sed progrediatur ad obiectum ipsum cognoscendum secundum omnia quae repraesentantur in reuelatione seu propositione vera, sicut cognitio effectus progreditur cognitio ad praedicata omnipotentiae Dei, ac proinde non solum cognoscitur ipsa veritas reuelationis, sed etiam connexio obiecti repraesentata per illam.

99 Dicunt secundo, cognosci quidem praedicata; & connexionem obiecti, non tamen in se sed in testimonio.

Egregia hic committitur aequiuocatio verbo in se, aliquid enim dicitur cognosci in se proprie quando cognoscitur vt obiectum formale, & immediatum, ita dicuntur creaturae videri non in se sed in Deo, quia visio habet pro obiecto formali & immediate Deum, creaturas vero pro secundario, quo genere cognitionis, neque causa cognoscitur in se per effectum, neque effectus per causam in demonstratione à priori aut à posteriori, non tamen propterea haec demonstrationes sunt tantum euidentes secundum quid, sed potius simpliciter. Deinde minus proprie dicitur aliquid cognosci in se, quando ex alio obiecto prius cognito derivatur in illud cognitio repraesentans illud secundum se, non vero remote & denominatione tantum, vt obiectum materiale proximum dicitur secundum se cognosci, & medium amari, sic autem omnipotentia Dei tam in se cognoscitur per reuelationem euidenter cognitam quam per effectum: determinatur enim intellectus ad assentiendum Deum esse omnipotentem

per illam non minus quam per effectum; unde arguo, cognitio reuelationis tam clara & immediata est, quam cognitio effectus; ex reuelatione autem tam necessario determinauit intellectus ad cognoscendum Deum esse omnipotentem, quam ex effectu: ergo nullum est discrimen in euidencia & cognitione omnipotentia in se.

101 Dicunt tertio euidenciam obiecti attestati esse per principium extrinsecum, & euidenciam causae esse per principium intrinsecum.

102 Sed contra primo, quia hoc non tollit euidenciam simpliciter cum non tollat necessitatem simpliciter assentiendi, quia sicut datur necessitas absoluta duplex cognoscendi omnipotentiam, & duplex certitudo absoluta, altera per principium intrinsecum, cur non dabitur duplex euidencia absoluta, & simpliciter? & sicut principium extrinsecum est absolute obiectum formale cognitum euidenter, necessario ducens in aliud extrinsecum, in quo conuenit cum effectum, & causa in ratione formali de qua loquimur, cur etiam non conuenit in ratione simili euidens simpliciter?

103 Contra secundo, demonstratio omnipotentis per effectus est per principium extrinsecum, sicut demonstratio obiecti per reuelationem; ergo non tollitur euidencia simpliciter ex hoc capite. Probo antecedens, quia canis, aut homo tam extrinsecus effectus omnipotentiae Dei est, quam veritas reuelationis comparata cum obiecto; si enim consideremus transcendentalem ordinem reuelationis, & caloris ad Deum, utique est intrinsecus ipsis, & extrinsecus Deo; si autem consideretur terminus illius ordinis est extrinsecus utrique eodem modo, connexio autem huius ordinis cum termino est aequae necessaria in utroque; cur igitur necessaria connexio effectus cum omnipotentia fundat euidenciam simpliciter magis quam necessaria connexio reuelationis, quod enim omnipotentia etiam referatur ad calorem, non vero ad reuelationem in ratione obiecti nihil obest, tum quia aduersarij non admittunt hanc relationem Dei ad creaturas, tum etiam quia haec non cognoscitur formaliter ex creaturis cognitis immediate; sed per alias demonstrationes, nam relatio transcendentalis creaturae tantum ducit in suum terminum, ut est terminus praecipue, quia tam euidenter cognosceretur ex reuelatione terminus non correlatus, quam ex calore correlatus, tandem, quia reuelatio habet duplicem connexionem cum deo, quam non dicit calor, quia calor solum dicit connexionem effectus in genere causae efficientis cum omnipotentia; reuelatio autem dei Trini, & uni respicit deum, ut effectus ab ipso Deo in genere causae efficientis productus, & etiam respicit ipsum Deum ut effectus in genere causae finalis, vel formalis extrinsecus essentialiter specificati à Deo, ut ab obiecto in quo excedit calorem: ergo si calor necessario, & euidenter inducit cognitionem causae propter solum illum unicum ordinem, à fortiori reuelatio ducit in cognitionem euidenciam dei Trini, & unitum propter similem ordinem, tum propter alium, ut ad obiectum reuelatum, à quo essentialiter dependet in sua veritate.

104 Dicunt quarto cognosci connexionem termini, & eius praedicata non sub ratione particulari, sed sub ratione communi testimonij.

105 Sed contra, quia omnipotentia Dei non ostenditur per testimonium, seu per veram propositionem, non ostenditur sub ratione communi effectus indeterminati, & indifferentis, ut sit ab hac vel

ab aliis causis, sed sub ratione habentis determinatam connexionem cum causa, nam ex solo calore non potest inferri determinate ignis, neque sol, sed disiunctiue, quia calor est effectus communis utriusque: at ex habita ignitione, aut visione potest inferri determinate ignis, quia est effectus proprius illius, ita similiter sunt testimonia indifferentia ad verum, & falsum, ex quibus non potest inferri determinate verum aut falsum, sunt vero testimonia determinata ad verum, vel est veritas testimoniorum, quae habet determinatam, & essentialem connexionem cum obiecto, adeo ut repugnet etiam diuinitus veritatem esse, quin obiectum sit, ut enunciatur; haec connexio cum obiecto non est secundum rationem communem testimonij, sed secundum determinatam testimonij veri, sicut connexio omnipotentiae cum calore non est sub ratione communi effectus, sed sub ratione particulari effectus petentis determinate omnipotentiam; ergo sicut ex hac connexione effectus cum causa, cognoscitur causa per euidenciam absolute, ita ex connexione veritatis cum obiecto cognoscitur obiectum per euidenciam absolute, imo tam determinate, & perfectius tendit actus in obiectum, quam effectus in causam; calor enim immediate tantum ostendit Deum habere virtutem operandi tam perfectam, quam est ipse, hanc autem virtutem esse infinitam carentem principio, & fine non ostendit immediate ex calore, sed ex aliis principiis ostenditur, nempe ex repugnantia infiniti processus in causis: at vero cognita quidditative visione Dei aut alio actu supernaturali repraesentante hanc perfectionem omnipotentiae, immediate absque alio principio cognoscitur quod ex solo calore non potuit.

Tandem syllogismus formalis, & virtualis est 106 certus absolute, quia non potest esse falsus, neque obscurus absolute, quia negari non potest: ergo est euidens absolute. Pater consequentia, quia non est alia species syllogismi certi.

Aduerte pro coronide quaestiones praecise, quia 107 auferatur euidencia constitui indifferentiam, ad assensum, & dissensum, id est, principia actus obscuri componi possunt cum assensu, & dissensu; at vero per praecisam ablationem obscuritatis constitui determinationem ad assensum, & auferri indifferentiam ad dissensum. At obscuritas absolute tollitur per euidenciam absolute, quia si non est absolute euidencia, manet absolute ineuidencia, & obscuritas, quia haec nihil est, praeter fundamentum carentiae euidenciae simpliciter, vel est ipsamet negatio euidenciae: ergo omnis necessitas absoluta ad assensum est euidencia absolute, ea ratione, qui negat principium aliquod euidens, dicitur ignorare terminos, quia si eos calluisset non potuisset id negare certe, arbitror haec esse euidencia, quia negari non possunt.

Ex quibus omnibus manifeste & euidenter 108 sequitur loquutionem Christi manifestantis Patrem aeternum ex euidencia in attestante retem, fundere euidenciam in ipsum Patrem aeternum, & in cognitionem ipsius, nam si ex supradictis probationibus pater Christum euidenter demonstrasse per effectus proprios Dei supra iam late tractatos esse Deum, ac proinde vere loqui, & non falso, euidenter manifestabat dari Patrem aeternum, cuius filius erat dicens: Ego & Pater vnum sumus, sicut Pater in me est & ego in illo, &c. ergo manifestatio nominis Patris euidens fiebat à Christo; unde perperam loquuntur aduersarij, dicentes talem manifestationem esse so-

Quaest. I. Vtrum demon. possit Deum esse. 157

lum per fide. n. & non per euidentiā, quod clare docuit S. Aug. tom. 9. *tract. Iob. in Ioannem* super hac eadem verba ibi: [Nam quod Deus dicitur vniuersa creatura, & omnibus gentibus quæ manifeste cognoscebant Christum, non omnino esse potuit hoc nomen ignotum, hæc est enim vis veræ diuinitatis vt creatura rationali, iam ratione vtenti non omnino ac penitus possit abscondi. exceptis enim paucis in quibus natura nimium deprauata est, vniuersum genus humanum Deum mundi huius fatetur authorem, quem miraculosis operibus & præcellenti scientia maiestas Christi declarauit aperte:] quid clarius & euiden-

109 Alter vero locus vbi dicit Christus [Philippe qui videt me videt & Patrem meum:] non est intelligendus de fide præcipue, sed potius aut de cognitione euidenti intuitiua aut de cognitione euidenti abstractiua, eo modo quo nuper verbum *Manifestum* explicuimus, nam vt optime notant Aug. Hierony. & Ambrosius cum ipsique multi noterici Doctores, duplicem sensum potest habere hic locus. pr. mus est, quod qui videat Verbum Diuinum visione intuitiua necessario videre debeat etiam Patrem & Spiritum Sanctum, quia impossibile est videre vnā personam quin videantur & alia, quia visio intuitiua, quæ necessario fertur in Deum, eo modo quo est, debet videre quicquid in Deo est formaliter, alias si non videret quicquid in ipso existit, non videret Deum sicuti est, quapropter optime dixit Christus loquens de visione intuitiua, Philippe qui videt me, videt & Patrem meum, ac si dicat, qui me viderit intuitiue secundum diuinitatem, & secundum quod sum Verbum diuinum & filius Patris, necessario debet videre Patrem meum non obscure, sed tanta claritate, & euidentiā qua me viderit. Alius sensus est, qui euidenter per Prophetias, per miracula à me facta, & per reuelationes cordium euidenter cognouerit me esse Deum, euidenter etiam cognoscat Patrem meum per euidentiā attestatam; nam qui cognoscit me esse Deum cognoscat etiam euidenter me vere loqui: at qui ego affirmo, & assero habere Patrem, cuius filius sum: ergo ex veritate meæ assertionis euidenter cognita, euidenter etiam cognoscitur maiestas Patris æterni, quia ex eo quod res est, vel non est, propositio dicitur vera vel falsa, quapropter manifeste patet decepto aduersarij assertionem verbum *Video*, & manifestum sumi in his locis pro cognitione quomodocunque obscura aut opinatiua, cum certe non sumatur nisi pro euidentiā, vt patet ex dictis: ergo si scriptura in his locis, quibus se protegit Gillius, vtitur verbo *manifesto*, & *video*, ad denotandam euidentiā, sine dubio se suo gladio iugulat, ac proinde nostrum intentum confirmat.

SVSECTIO V.

Aliis scripturae verbis idem intentum confirmatur.

110 ET primo Evangelicus Propheta Isaias c. 40. *vers. 26.* hanc veritatem aperte manifestat his verbis [Leuate in excelsum oculos vestros & videte quis creauit hæc, qui educit in numero multitudinem fortitudinis & roboris virtutisque eius, neque vnum reliquum fuit] ac si diceret, Ad cælum sursum oculos attollite, & vobiscum attenta

cogitatione perpendite, sine dubio euidenter cognosceis creatorem à quo formati atque fundati sunt ipsi cæli, & illi nisi mentem prorsus abieceritis, docebunt manifeste maiestatem diuinam, infinitamque omnipotentiam illius contemplamini; igitur in hac illustri cælorum specie quemadmodum ex astrorum ingenti numero; ego tanquam Imperator cælestem illam militiam producam, quæ ego astra oriri atque occidere faciam, eo ordine qui rebus humanis conseruandis & augendis magis est opportunus, quorum virtutem noui, & accommodatum illi nomen imposui, cui illud inest robur, atque potentia, vt ex tanto numero nullum sit quod meum fugiat aut recuset imperium [si modo hominibus (inquit Hieronymus) aliquid esset mentis, satis esse debuit speciosissima cæli facies, & atque perpetuus astrorum ordo, vt homines non solum sibi persuaderent, sed etiam euidenter cognoscerent, & manifeste intuerentur aliquid esse Deum supra omnem creaturam etiam maximarum maiestatem.] Hanc igitur euidentiā (ostendit Isaias) cognitionis Dei dum vtitur verbo *video* dicens. [Videte quis creauit hæc,] quæ euidentiā adeo est perspicua, vt Ethnicorum tenebras dissipans coegerit Ciceronem, vt in hac aurea verba prorumperet [Quis est tam vecors, qui cum suspexerit in cælum Deum esse non videat, & ea quæ tanta mente sunt, vt vix quisquam arte vlla ordinem rerum, ac vicissitudinem persequi possit casu fieri putet;] Itaque eo ipso quod oculos ad cælum attollamus sine dubio luce stellarum, fulgore Solis, splendore Lunæ, scintillantium astrorum fulgentissimis radiis illuminabitur, vt non solum obscure, sed manifeste, aperte, ac euidenter omnipotentem Deum videamus & cognoscamus; ideoque natura tantam curam posuit, vt nos à cæteris animalibus discriminaret in figura & fabrica corporis, qua facili negotio cælos oculis lustrare possimus; vnde vt ait Ouidius non inelegerat.

Pronaque cum spectent animalia cætera terram;
Os homini sublime dedit cælumque videre

Instit, & erectos ad sidera tollere vultus.

Vtique tantum bonum compararemus in euidenti cognitione Dei; furdus igitur admodum est qui tam exaudibiles voces non percipit. Hæc autem interiores obstructas aperiri, & versus humum demissas arrigi, & oculos homini defixos attolli in excelsum admonet Isaias: vt audiamus & videamus; [Quis creauit hæc;] nempe corpora cælestia; quo circa inexcusabiles sunt quicumque Deum ignorant, cuius notitiam ingerit simplex, & inexcusabilis cælorum intuitus; illi vero minime ferendi, qui ex hoc eodem aspectu eo absurditatis & erroris sunt delapsi, vt ipsi diuinitatem attribuerent; vnde cecinit David [Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciant firmitamentum: dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam: non sunt loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum.] Interroga (inquit Aug.) mundum, ornatum cæli, fulgorem dispositionemque syderum, & vide si non sensu suo tanquam tibi respondeant Deus nos fecit.

Igitur vniuersitas ista creaturarum est veluti liber oculis mortalium obiectus, suis notis musicis & characteribus distinctus, in quos intuentes, & intendentes inueniunt diuinas laudes ad librum canere, creaturæ autem laudare & benedicere Deum dicuntur, quod mutis quasi vocibus nos inuitant, atque adeo etiam docent diuinas laudes canere, quibus vocibus mutis manifeste demonstrat creatorem;

torem; Cantum enim etiam libro muto tribuimus cum vocamus *el libro de canto*. Vnde non mirum quod creaturas sua pulchritudine deum manifestantes librum cantus appellamus, in quo dicitur diuinæ laudis enconium. Idem experientia ipsa didicerunt ipsimet Gentiles; nam Trismegistus dixit mundum esse librum diuinitatis & speculum diuinorum, quo nimirum Deus seipsum clare expressit & quasi Appelles summus depinxit, quod etiam docuerunt Plato, Socrates, Aristoteles, omnesque Philosophi, idem agnouit & docuit orpheus cum ait: [mundi machina est musica & admirabilis consonantia prædicans & laudans deum;] hæc etiam est musica cælorum, quam prædicabat Pythagoras, & de qua loquens Iob *cap. 38. vers. 37.* sic ait: [quis enarrabit cælorum rationem, & concentum cæli quis dormire faciet;] ac si dicat, harmoniam istam, musicam cælestem, dei maiestatem & gloriam decantantem in æternum duraturam perennique cursu propagandam.

His verbis Isaïæ consonant aperte verba Iob *cap. 36. versu 24. 25. & 26. ibi.* [Memento quod ignores opus eius, de quo cecinerunt, viri omnes homines vident eum, vnusquisque intuetur procul: Ecce deus magnus vincens scientiam nostram numerus annorum eius inestimabilis;] vbi nota illa verba, omnes homines vident eum, vnusquisque intuetur procul; vbi tum verbum, vident: tum verbum, intuetur, manifeste declarant deum euidenter cognosci per creaturas, ratione cuius Cyprianus *c. 4. de veritate idolorum*, sic ait: [quæ est hæc summa delicti nolle agnoscere, quem ignorare non possis? vnus est, & vbiq; diffusus est; nam & vulgus in multis deum naturaliter conficitur cum mens & anima sui authoris & Principis admonetur, quod clarius docuit Tertulianus, in *Apologético c. 17.* his verbis: licet [anima carere corporis pressa, licet institutionibus prauis circumcepta, licet libidinibus & concupiscentiis euigorata, licet falsis diis exancillata, cum tamen respicit, & sanitatem suam patitur & deum nominat solum, quia proprie verus h. c. vnus Deus & bonus & magnus, & quod deus dedit omnium vox est iudicem quoque contestatur illum Deus videt & deo commendo, & deus mihi reddit o testimonium animæ naturaliter christianæ. Denique pronuntians hæc non ad capitolium, sed ad cælum respicit,] sic ille; vnde Lactantius *lib. 6 c. 20.* dum de oculorum voluptate, & spectaculis disserit: [aiunt (inquit) Philosophi multo esse præclarius & homine dignius cælum potius quam cælatura intueri; & hoc pulcherrimum opus intermicantibus astrorum luminibus, tanquam variis floribus adornatum quam picta & ficta, & gemmis distincta mirari, sed cum diserte ad contemptum terrestrium nos exhortati sunt, & ad cæli spectaculum excitauerunt, nemo est qui sapiat rationemq; secum putet qui non vnum Deum esse intelligat, qui & condiderit omnia & eadem qua condidit virtute moderatur.]

Ex illis vnum producam Senecam; [dum oculi mei ab illo spectaculo, cuius insatiabiles sunt non abducantur, dum mihi Lunam Solemque intueri liceat, dum cæteris inhære scytheribus; dum ortus eorum occasus interualla, & causas inuestigare, spectare tot per noctes tellas micantes, dum cum hic sum & cælestibus, qua homini fas est immisceat, quantum refert mea quid calcem.] Eminus igitur & procul pascabant oculos & creatorem intuebantur multo id præstituri sapientius, si vt is ipse aliquando dixit: [Priora illa ago, ac tracta & me prius serutor; deinde hunc mun-

dum;] ex vtriusque autem contemplatione manifeste cognosci potest deus, vnde Gregorius; [Omnis homo (inquit) ex ipso quo rationalis est conditus, debet ex ratione colligere eum qui se condidit deum esse, quem videlicet iam videre est dominationem illius ratiocinando conspiciere, vt ait Iob: Omnes homines vident Deum, vnusquisque intuetur procul.] Ecce quomodo Gregorius ex verbis Iob à nobis adductis eandem veritatem quam nos patefacere intendimus manifestat, Grauius Pater Pineda, hunc locum his verbis elucida, quis inquit est si modo homo sit proprie? Adam quamuis terrenus ex primo Adamo oriundus qui non videat eum, alij id supple opus affixum in Hebræo indifferens ad vtrumque genus vnusquisque proprie, & nos etiam miserimus quisque, & valde imbecilli iudicii videri & intueri poterit, omnibus enim sunt diuina opera exposita ad contemplandum & suspiciendum, sed non omnibus ex æquo, diuino quippe lumini propinquiores sunt sapientes & exercitati in rerum diuinarum contemplatione, remotiores vero è media plebe homines: sed nemo tandem alienius luminis quo Deus, & eius opera agnosci possunt est omnino expers; eleganter Philippus [quæuis quis tam parus sit, & frigidus vt alienus esse studeat à creatore & deo suo, nullus tamen est qui se abscondat à calore eius, & ideo vnusquisque mortalium sentit clare & intelligit aperte Deum.]

p. Gregorius [procul enim intueri est; non iam illum per speciem cernere, sed adhuc ex sola operum suorum admiratione pensare;] Tum etiam procul videtur, qui non in se ipso videtur, sed in creaturis quæ in infinitum ab illo distant, licet per illas euidenter videatur, hoc ipsum docuit Irenæus, *lib. 2 c. 5.* His verbis: [ratio mentibus infixa mouet, & reuelat, quoniam est vnus deus omnium Dominus;] vnde Athanasius aperte nostram veritatem docet his verbis, [quæ sempiternitas siue Diuinitas tam euidenter cognoscitur vt in scriptura passim videri dicatur:] sic ille, vnde Irenæus maxime inuehitur in ignorantes deum, illis verbis: [& huius peiores efficiunt eos, qui eis assentiuntur, illi enim creatura potius, quam creatori seruientes, & his qui non sunt Dei; veruntamen primum veritatis locum attribuunt fabricatori huius vniuersitatis Deo] & eodem modo Nouatianus, cum de Deo ageret, [quem (inquit) quoniam obtutu oculorum videre non possumus de operum magnitudine & virtute, ac maiestate condiscimus vt humanus animus ex manifestis oculata aperte & euidenter condiscat, ac de operum magnitudine, quæ videret mentis oculis clariori modo quam corporis artificis magnitudinem demonstratam attingeret.] Vnde Ioannes Chrysostomus à scelere, & crimine, nullo modo posse liberari asserit Ethnicos, & Paganos, qui Deum ex creaturis non attingunt cognitione: *hom. 3. in cap. 18. epist. ad Rom.* [quid (inquit) dicent Gentiles te ignorauimus: ita ne vero? non exaudistis cælum vocem ab aspectu emittens: non exaudistis compositam rerum harmoniam tuba illustrius clamantem? omnia ordinem seruantia? eademque tum à pulchritudine tum à magnitudine ipsum opificem, veluti præconio annuntiantia.]

Ratio vero euident, & ineluctabilis ad reuincendos Gentiles est, nam cum naturale lumen rationis ostendat, neque inferioris mundi, neque superioris corpora potuisse existere, ipsa per se absque artifice, & conditore; imo facta iam, & condita indigere rectore, ac moderatore, cuius arbitrio,

arbitrio, imperioque teneantur, sustententur, & in suis motionibus ad finem vniuersi propositum ordinentur, sit necessario consequens eum conditorum, & rectorē à quo acceperint magnitudinē, pulchritudinem, vim, speciem, ordinem, constantiam & reliqua quæ admiramur, in ipsis nec immerito, debere esse infinite his omnibus dotibus, & virtutibus excellentiorem, ac proinde tantum, ac talem artificem pro deo vero, ac vnicō agnoscentium; cum vero Scripturā sacra in his locis supra positis, vtatur huiusmodi argumento ad confundendos idolatras, id ē dicimus scripturam ipsam, dum assignans medium euidentissimum creaturarum (ex quo colligitur cognitio euidentis) vtitur ad significandam claritatem cognitionis Dei deductā per illud medium, verbis vīdeo, manifestum est, inuenitur, notum est, aperte docere talem cognitionem in toto rigore esse demonstratiuam, scientificam & euidentem; vnde Paulus *Act. 17*, predicaturus Atheniensibus nullum aliud euidentius argumentum excogitauit ad conuincendos Ethnicos; ita vt non possent resistere illi nisi desumptum ex creaturis ibi, [Deus qui fecit mundum, & omnia quæ in eo sunt hic celi & terræ eum sit dominus,] reputans tam manifestam esse demonstrationem hanc, vt Gentiles ipsi contradicere non possent; vnde non alio argumento, sed hoc vsus est, quia sine dubio euidentem demonstrat hanc veritatem, & ideo ipse Paulus *Act. 14*, inquit [non sine testimonio reliquit semetipsum dans eis pluuia, &c.] quod testimonium tam sensibile, & euidentis reputabat ipse Paulus, vt quia ipso non conuincerentur aliqui, dicat grauissimis supplicis affectos esse à Deo *ad Roman. 1*. ibi [sic ut non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobū sensum, vt faciant ea quæ non conueniant repletos omni iniquitate, &c.] quibus concordat David *Psalm. 68*. ibi [obscurentur oculi eorum, ne videant, & dorsum eorum semper in turba.] Planē hæc iusta Dei animaduersio est, iure quidem debita hominibus voluptatibus corruptis, quæ plerumque hominis animum ita perturbant, ac velut suffusa caligine obtenebrant, vt præsentem Deum non cernant, & qui inditum sibi lumen quo Dei notitiam assequi poterant, secundum illud *Psalmi 4*, [signatum est super nos lumen vultus tui Domine] nefandis sceleribus macularunt, ac pene viriis obrutum in animo sepelierunt, illius ita vsu priuentur, vt nec ipsum Deum in quo sunt, mouentur, ac viuunt, esse penitus agnoscant, nec alia ratione hoc supplicio mactantur, nisi quia tam clarum lumen, tam euidentem cognitionem obnubilauerint, de qua hæc verba profert Hugo de Sancto Victore, [Deus ab initio sic cognitionem suam in homine temperauit, vt sicut nunquam poterat comprehendere quid esset, ita nunquam quia esset poterat ignorari.] Vnde Augustinus *tractat. 106. in Ioannem* [hæc est] inquit virtus veræ diuinitatis, vt creaturæ rationali iam ratione videnti non omnino, ac penitus possit abscondi.]

112 Quapropter si oculos semel humo attollerent Atheistæ, ac intus docentem naturam audirent, quoniam pacto fieri posset vt Deum non addicerent, quem teste Trismegisto in Pimandro quotidie manibus quasi atrectant? ibi. [Nam quamuis oculi nostri eo vsque pertingere non possint vt Deum videant, ipse tamen se manibus nostris atrectare sinit.] Cuius sententiam sequutus Iamblichus, de *Myst. Egypt. cap. 1*, fatetur ante omnis rationis usum Deum homini innoscere, nec quemquam efficere posse, quin ante omnia diu-

nitatem quandam esse animo concipiat, non tamen intuitiua animi conceptione, sed contactu quodam animi cognitionem præcellente; quo vero sensu tam Trismegistus, quam Iamblichus Deum manibus atrectari intelligant is est, quod vniuersa, quæ se manibus atrectanda præbent, Deum autorem; opificemque clamant, atque eo fit, vt cum in his Deum velut præsentem aspiciamus, etiā velut palpabilem atrectemus, quod expresse dixit Paulus *Act. 17*. ibi: [querere Deum si forte atrectent eum, aut inueniant, quamuis non longe sit ab vnoquoque nostrum.] Nam cum illud certissimum sit Deum rebus omnibus inesse in his viuere, mouere, atque operari, vt ipse Paulus ait, [in ipso enim viuimus, & mouemur, & sumus: sicut & quidā vestrorum poetarum dixerunt, ipsius enim, & genus sumus genus: ergo cum sumus dei, non debemus estimare, &c.] Neque enim fieri potest vt quippiam dei essentiam, aut præsentiam effugiat secundum illud [quo à facie tua fugiam, si ascendero cælum ibi es, si descendero in infernum ades, &c.] inde facile euincimus Deum quodammodo atrectari cum ea tractamus, quæ sine deo esse non possunt, quapropter Auicenna [eos non modo ratione, ac intelligentia, sed etiam sensu indigere] ait qui diuinitatem aliquam, quæ vndique se conspicuam, ac tractabilem offert, non agnoscit.]

Cum igitur non tam insita animo de Deo cognitio quam sensus ipse Deum esse aperte testetur, eaque esse constantissime credamus, quæ manibus ipsis atrectamus, Deum vero ex Paulo, ac illustrissimis sacre Scripturæ testimoniis, ita in orbe clarum esse exploratum sit, vt vel digitis quasi atrectari queat, quis apertissimam veritatem iam in discrimen reuocet? plane Deo hominibusque agētibz, id cautum esto, vt si vllus deinceps eam veritatem insidiari audeat, mox ea poena mulctetur, vt omni humano iure spoliandus, atque ab hominum albo abradendus; & ab eorum societate, natura, ac consortio separandus, ad pecudum numerum propellatur, comburaturque, qui tam euidentem Deum cælo, & terræ pellere intendit, manifesta enim & euidentis cognitio est, qua conuincimur, vt Deum confiteamur; vnde Tertulianus, *lib. 1. aduersus Marcionem*, sic ait; [creator ex hoc Deus, & indubitatus Deus; quia omnia ipsius;] indubitatum enim euidentis est, quia de eo, quod clarum & manifestum est, dubitare nulla ratione possumus; vnde si Deus per creaturas indubitatus est, euidenter cognitus est, quod docere voluit Cyprianus *tractatu de idolorum vanitate*, dicens [Deum ignorare non potes.] Vnde David hoc argumento vtitur *Psalm. 113*, vt excusationem ignorandi Deum penitus à gentibus extorqueret, illis verbis [ne quando dicant gentes ubi est Deus eorum? Deus autem noster in cælo, omnia quæcunque voluit fecit.] Quapropter *libro Job. capite 38*. Deus ipse ex operibus suis, quæ latissime recenset seipsum demonstrat.

Propter quæ firmiter asserto fide sanctum esse euidenter, ac demonstratiue ex creaturis Deum posse cognosci, quia aperte, clare, & manifeste id docet Scriptura locis citatis.

SUBSECTIO VI.

*Auctoritate omnium hominum recte
sentientium probatur veritas.*

115 Magni ponderis argumentum esse videtur sapientissimis viris ad demonstrandum Deum esse deductum ex naturali quodam, communique omnium hominum placito, atque consensu assentientium Deum esse, ut docuit eloquentissimus Philosophus Marcus Tullius, lib. 2. *Tusculanarum quaestionum*, ibi. [Cur Deum esse credamus firmissimum hoc asseri potest, quod nulla gens tam fera, nemo omnium tam sit immanis, cuius mentem non imbuerit diuinitatis opinio.] quod etiam 1. *de legibus*, his verbis affirmat, [nullam de hominibus gentem esse, neque tam immanem, neque tam ferream, quæ licet nesciat, qualem Deum habere deceat, habendum tamen ignoret.] Vnde idem Philosophus de *Auruspicio respons.*, si ait [nulla maior res, atque Deus, cuius ingenuit sine doctrina notitias ingentes natura omnibus hominibus, ut minime mirum fieri debeat eos de Deo sensisse loquutosque esse talia quos Philosophia nunc magnum spatium per orbem non erudiisset, præsto enim erat alia minor quidem Philosophia, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa attripimus, haurimus, & expressimus, ad quæ non docti, sed facti, non instructi, sed imbuti sumus, hæc aperit os omnibus ad confessionem magni Dei,] quibus consonat Damascenus, lib. 1. *fidei*, cap. 10. dicens [nemo est mortalium, cui non naturaliter insitum sit, ut Deum esse perspectum habeat,] vnde Gregorius Magnus, super *capitulum 36. Iob* sic ait: [Omnis homo, eo ipso, quo rationalis est conditus, debet ex ratione colligere eum qui se condidit Deum esse, quem videlicet iam videre est dominationem illius ratiocinando conspiciere,] ita enim interpretes catenæ Græcæ illud locum Iob. [Omnes homines vident eum] explicat his verbis: omnis videt Deum in se ipso, id est, cunctis hominibus est insita Dei cognitio, & ideo Cyprianus *tractatu de idolorum varietate*, num. 64. de omni hominum vulgo loquens sic ait: [vulgus in multis Deum naturaliter confitetur, dici frequenter audimus o Deus, & Deus videt, & Deo commendo.]

116 Cuius euidentissimum argumentum est quod nulla sit tam externa ac remota natio, quæ Deum aliquo nomine non appellet ut quondam Platonici obseruauerunt: Hebræis Dei nomen est quadriliterum *Iehouas*, Græcis *θεός*; Deum Latini appellant, Persæ, Syri, Medi, Orsi, pro Deo vtuntur *Abdi*, Egyptij *Tour*, Arabes *Alba*, Mæometistæ *Abdi*, Itali *Idio*, Galli *Dieu*, Hispani, *Dios*, neque frustra vniuersa Dei nomina, quadrilitera reperiuntur; nam ut Platonici placet his Dei perfectio continetur, quadruplicem enim Dei excellentiam his significari volunt, primam naturæ, secundam esse, tertiam virtutis, quartam operationis, quibus cuncta disponit, qui Deum nomine expresserunt etiam mente non ignorauerunt, propterea nulla gens aut natio vnquam fuit, quæ aliquod diuinitatis lumen sibi illucere non agnouerit, tamen illud iuxta diuersa mentium placita diuersimode animo conceptum habuerint.

117 Nam si ab Oriente in Occidentem, siue à Meridie ad Septentrionem vniuersas orbis plagas perlustremus, siue etiam omnes hominum ætates, ac

longe ante trāsata temporum sæcula reuoluamus, nunquam homines inuenti sunt quin simul cum his perspecta fuerit quædam religionis species, Dei cultus, orationes, sacrificia, in quibus etsi summa varietas, varios etiam religionis vultus præstiterit, in hoc tamen omnium consensus adfuit, Deum aliquem esse. Quinetiam ipsa religionum, ac sectarum multitudo non obscure testatur diuinam hanc alicuius numinis disciplinam, non tam à patribus filiis traditam, vel à populo in populum transfusam, quam vel in ipso naturali lumine ingentam, vel à rerum natura edoctam fuisse, qua quisque & Deum, & colendum didicit, ratione cuius indubitatum esse dixit Plato omnibus dari Deum *Libro primo, de legibus*, his verbis: [quomodo si Deus sit aliquis differat, cum à pueritia id discerimus: dum enim lacte nutrimur à nutricibus ad Deum affirmandum animum induximus, quippe qui à matribus multa de illo ioco, serioque dicta, decantataque in orationibus audiuius naturalis cuiusque speciei instinctus inanis esse non potest, sed hominis species immutabiliter ad Dei religionem fertur; Deum igitur esse omnibus hominibus notum est.] Vnde Tullius *libro primo, de natura Deorum*, qui omnium antiquorum Philosophorum placita illustriora sibi vendicauit, hanc velut communem omnium antiquorum sententiam constantissime pronuntiavit, his verbis: [nulla est tam barbara natio, nulla gens tam effrata, cui non insideat hæc persuasio Deum esse,] atque adeo id à natura notum, ac perspectum esse docet, ut de notitiam anticipationem naturæ appellet, idcirco, quod ad eam hominum mentibus insinuandam nullo doctore, nullis moribus, nulla præterquam naturæ lege opus sit, quam sententiam hæc ratione haud obscure demonstrat; [id non potest ignorari, quod non potest cogitari Deum non esse, at rationalis mens non potest cogitare Deum non esse, non enim potest rem cum opposito eius intelligere, quod iure quidem naturæ excellentia sibi vendicat, quod sane efficere, si Deum non esse intelligeret, cum esse sit naturalissimum Dei, non igitur potest ignorari Deum esse.]

118 Plane post quædam annorum curricula pluri-
mæ gentes Hispanorum industria præclaris faci-
noribus illustrata prioribus sæculis ignota repe-
ta sunt, quæ tum sine lege ac Rege, tum sine
testo viuerent, earum quædam nudo corpore in-
cederent: quædam vero per agros, sparsim fru-
gibus vescerentur, ac sic vitam belluis haud mul-
tum dissimilem transigerent, in his tamen nulla
est in totum, quæ absque aliqua Dei cognitione
inuenta fuerit, nulla quæ absque vlla religionis
specie viueret, ut hinc saltem colligere liceat,
non tam homini naturale esse associari aliis ho-
minibus, aut se ipsorum à temporum iniuriis de-
fendere; imo vitam ipsam, commodumque tueri,
(quæ tamen homini adeo naturalia esse existiman-
tur) quam illi naturale est Deum vitæ auctorem,
parentem rerum omnium, altoremque agnoscere,
ac diuino cultu venerari, quapropter iure quidem
optimo cum Athenienses Pitagoræ illius sophistæ
librum in cuius principio ac fronte: *An Deus sit*,
dubitare videbatur publice combusserunt ipso ab-
vire, atque agro expulso, eo sane præclaro faci-
nore id insinuare voluerunt eum à rerum natura
expellendum esse qui Deum, quem natura agno-
scit, ignoraret; vnde Damascenus in tantum ait,
præualuit perniciofa hominum malitia, ut dicit
Deum non esse secundum illud *Psalmi 13.* dixit
insipiens

Quaest. I. Vtrum demon. possit Deum esse. 161

inspiens in corde suo, non est deus; quid dicam inspiens potius in belluam conuersus; ita enim de his pronunciat Danid: homo cum in honore esset non intellexit; comparatus est iumentis insipientibus; & similis factus est illis; nam reuera si sapientes essent; aut saltem ea, qua tanquam homines praediti sunt ratione viderentur, nunquam profecto in tam absurdam sententiae plagam se se induerent, vt Deum nullum esse existimarent: ergo si qui fuere aliquando; aut etiam nunc sunt qui Deum esse non putant, istos tanquam errata quaedam naturae, & quasi monstra humani animi, & ingenij aspernari, & abominari conuenit.]

119 Quod si plus eorum iudicio deferimus, qui sapientiores in populis habiti sunt, quos postea Philosophos appellarunt inter Indos Brachmanes, inter Persas Magi, inter Gallos Druides, inter Medos Gymnosophista, vtique omnium sapientissimi habiti nunquam nisi à Deorum inuocatione quidquam auspicabantur, praeter etiam illa Aegyptiorum Philosophia, cuius pater ter maximus ille Trismegistus in Pimandro Deum latere patitur, & per vniuersas orbis plagas emicare pulcherrimum rerum ordinem eum nobis manifeste declarare, tum res singulas suis limitibus circumscriptas illum Dominum ac auctorem insinuare, cui soli, ac sydera ad nutum pareant; praeterea Deum solum bonum esse, ac in eo boni naturam reperiri. Aesculapio persuader, quid vero praeter illi poëtae de Deo senserint Orpheus nimirum Homerus, Hesiodorus, Pherecides, Pindarus, qui simul & Philosophi extiterunt id potissimum declarat, quod de Ioue Poëtarum more passim cantant, vt videre est in Orpheo Graecorum Theologia Patre, qui totam rerum creationem Deo summo quem Iouem forte ab ineffabili Dei nomine *Iehouas*, quod apud Hebraeos asseruatur desertum appellat, pie admodum desert hoc carmine.

*Qua fuerint exorta, & qua ventura sequantur;
Hac in ventre Iouis rerum compago manebat.
Iupiter ipse est primus, Iupiter vltimus idem;
Iupiter est caput, mediumque & cuncta Iouis sunt;
Iupiter est terra fundamentum calique micantis;
Iupiter idem Rex cunctiorum Principumque.*

120 Atque vt omnitiam Pitagoraeorum, Stoicorum, Academicorum, ac Peripateticorum scholas, quae nihil magis, quam Deum esse docuerunt, Iouemque cunctorum esse Patrem, regem, ac genitorem, creatoremque vt profundissime docuit Mercurius ille celeberrimus, cui nomen Trismegisti plurimarum scientiarum peritia conciliauit: dialogo s. his verbis: [Quis enim singula finxit, nonne haec solus ipse inuisibilis Deus cuncta propria voluntate molitus est? Et cum statum ac imaginem absque fabro, ac pictore fieri nullus asserere audeat, miram Mandi huius constitutionem sine conditore constituisse putabimus?] vnde concludit [O cæcum, o nimis impium, o profundis obrutum ignorantie tenebris, qui sacrosanctum numen negare audes proprioque regno deturbare contendis; caue, caue o fili mi caue ne vnquam artificum priues artifices.] Postremo in eo libro, qui *Hymnodia* dicitur, postquam omnia ad silendum cohortatus est, ait [cano iam creatorem omnium terrarum distributorem, cælum aequilibrantem, iubentem ex Oceano aquam vndique fluere dulcem ad hominum alimentum, iubentem lucem fulgere ad actiones hominum.]

121 Quid amplius ipsimet Epicurei, qui cum in cæ-
I. P. Tom. II.

teris honesta vitæ præceptis tam impudenter, ac inuerecunde se gererent, Deum tamen negare nunquam ausi sunt. Demum antiquorum, vt testantur Plato, & Aristoteles mos fuit ex insignioribus Philosophis sacerdotes eligere quos summo honore prosequerantur, ea ratione vt inquit Dionysius Augustinus, quod ij non solum ex rerum contemplatione Deum, ac diuina didicissent, verum etiam quæ Deo obsequia præbenda essent longa cœlestium contemplatione scirent præscribere, itaque ex his omnibus liquet omnes homines, omnes nationes, omnes gentes, vniuersum denique orbem, quasi collatis signis, in hanc veritatem manifestandam vnanimi consensu conspirasse. Ex quibus hoc argumentum maximi roboris, ac ponderis deducitur.

122 Quia quod omnes homines sentiunt naturaliter id falsum esse non potest, quia ab auctore naturæ qui errare, & fallere, ac falli non potest ipsis infunditur, & inspiratur, sic enim argumentatur Aristoteles *in libro de diuinatione per somnia*. & in *lib. 7. Ethicorum*, cap. 1. 1. & lib. 10. c. 2. Veraque est illa (quæ profertur ab Augustino *lib. 2. de ciuitate Dei*, & legitur in prima *Tusculana Ciceronis*) sententia, aureumque est, ac germeum apothegma: [consensus omnium gentium verissima vox est natura, & merito quidem] nam si secundum Christum Dominum in ore duorum, vel trium testium stat omne verbum, id est veritas firma, & rata, quanto magis stabit veritatis splendor in communi omnium hominum, vnanimique consensu: verum quippe est quod pluribus locis ab Aristotele traditur, & magno Philosophorum consensu approbatur, quodcumque omnibus indiuiduis alicuius speciei, vel fere omnibus, aut semper, aut plurimum conuenit id esse secundum naturam illius speciei, & illorum indiuiduorum senseri oportet, quod autem paucis indiuiduis inest, & raro accidit id esse præter naturam illorum existimandum est, natura enim vel semper, vel vt plurimum eodem modo operatur: atqui cognitio Dei cunctis fere hominibus, atque omni tempore insita est; ergo ea secundum naturam esse, ac verissima esse iudicari debet, quia si non secundum naturam esset, etiam si multum temporis durauisset, iam vt alia signimenta euuississet, vt his aureis verbis docet Cicero, *lib. 2. de natura deorum*, ibi [quid enim est Deo euidentius, quem nisi cognitum comprehensumque animis haberemus ab ipsa natura, non tam stabilis opinio permaneret, nec confirmaretur diuturnitate temporis, nec vna cum sæculis, ætati-
busque hominum inueterare potuisset, etenim videmus ceteras opiniones fictas, atque vanas diuturnitate extabuisse.]

123 Explicatur hoc, nam si ab aliquo, qui nunquam vidit Romam, aut Curiam Philippi IV. nunquam perspexit, interrogaremus an solum sit opinio, vel potius euidentis, & certa scientia euidentia quidem morali decorata asserens dari veramque Curiam Pontificis, & Regis, Matritum videlicet & Romam? sine dubio sapientissime quidem ac prudenter extemplo responderet euidentis moraliter esse, ac proinde negari non posse dari Romam, ac Matritum cuius fundamentum non esset aliud, nisi tot hominum fide dignorum vnanimis consensus id asserens: ergo à fortiori euidentis moraliter erit sententia omnium hominum vnanimi consensu asserentium dari Deum, cuius imperio terrarum sola gubernantur.

124 Quid plura? cum ulterius progredi mens humana refugiat, vbi aliquid propter has rationes
X instituitur

infinitum contemplatur, liceat his finem imponere, ac in dei optimi Maximi laudem Trinegisti illud usurpare: [Quid te laudabit Pater omnium? supra te, an infrate positum? quo verum oculos, ut te laudem? supra ne, an infra? intus, an extra? num modus? an locus? circa te, num aliud quidquam ex omnibus? in te autem omnia absque omnia præbes omnia, nihil denique suspicis, omnia quidem habes, quod autem non habes, id ipsum nihil; qua potissimum in te laudes cantabo tuas? num in his forte quæ in lucem è tenebris eruiisti, an in his, quæ latent adhuc arcano sinu recondita? ipse profecto es quidquid ego sum, ipse es quidquid agam, ipse es quidquid denique dicam.]

SECTIO I.

*Ratione naturali demonstratur
hæc veritas.*

- 125 **Q**uia omne ens, aut est primo productum, & causatum, aut non est productum neque causatum: sed non possunt omnia entia esse primo producta & causata, ab alioque in lucem edita: ergo aliquod ens datur non primo productum, nec causatum, sed à se: atqui ens non causatum, nec productum, sed habens esse à se est Deus: ergo iam datur Deus.
- 126 Maior est evidens, cum inter contradictorie opposita nullum detur medium, secundum illud axioma evidentiissimum: quodlibet vel est, vel non est; & secundum illud: impossibile est simul idem esse, & non esse.
- 127 Minor probatur, quia omne quod est primo factum, & productum, non est factum, & productum à se, sed ab alio secundum illud evidentiissimum axioma, quidquid producit, ab alio producit, cuius veritas in hoc fundatur, quod nihil magis fieri repugnet inter ea, quæ nulla ratione esse possunt quam eandem rem à se produci, ut Hieronymus docuit super epistol. Pauli ad Romanos, cuius verba supra citavimus, & Augustin. primo de Trinitate, cap. i. & alibi affirmat, ut enim se ipsum produceret, deberet præintelligi esse antequam produceretur atque ita esse antequam esset, quod contradictionem involuit: ergo omne, quod est factum, est ab alio factum, de quo latius in tractatu ultimo de principiis metaphysicæ.
- 128 Tunc sic; vel illud aliud est primo factum, vel non, si non est factum, est Deus, si factum: ergo ab alio, ac proinde debet procedi in infinitum: sed processus in infinitum causarum, & effectuum non est concedendus: ergo sistendum est in causa improducta ac deueniendum est ad Deum, Minor in qua est difficultas sic demonstratur, & sumamus totam illam collectionem entium procedentium in infinitum; impossibile est, totam illam collectionem causarum efficientium esse dependentem in suo esse, & operari; ergo necesse est dari in illis aliquid independentis, ac proinde non poterit in illo progressu in infinitum procedi, sed sistendum est necessario in ente improducto, & independente; primum antecedens est evidens ex supradicto principio; omne quod producit ab alio producit, &c. si ergo tota collectio rerum esset dependens, debe-

ret necessario pendere ab alio, id autem est impossibile, quia nec *to aliud*, est intra collectionem, nec extra collectionem; de extra est certum; quia nihil aliud est extra collectionem, quia collectio est omnium entium, seu causarum: ergo includit in se & intra se omne ens; sed ultra omne ens nihil est: ergo nullum est extra collectionem, à quo possit pendere tota collectio.

Nec illud à quo pendeat tota collectio, est intra collectionem, quia si tota collectio penderet ab alio ente intra ipsam comprehenso, illud procederet à se ipso; quia cum illa collectio tota, & adequate dependeat, & secundum omne quod habet ab illo ente, necessario sequitur ut illud ens, quod est aliquid illius collectionis, etiam dependeat ab eo, à quo collectio tota dependet; sed tota collectio dependet ab illo ente: ergo de primo ad ultimum ipsum dependet à se ipso.

Quod autem tota collectio adequate dependeat, sic probatur, quia si omne ens diuisive, aut distributive sumptum est dependens, & factum, necessario etiam collectio omnium est dependens, & facta adequate; siquidem adequate non est aliud, quam omnia entia diuisive, & distributive dependentia; quia cum illa collectio non esset ens per se, sed pluralitas, aut multitudo, nihil potest addere supra omnes partes simul sumptas: ergo si omnes partes illius collectionis dependent, necessario, & euidenter sequitur ut illa collectio dependeat ab eo, à quo omnes partes dependent; non quidem una singulari dependentia, aut actione, sed collectione omnium dependentiarum, quibus omnia entia dependent.

Non enim alia ratione potest esse dependens aliqua collectio entium, nisi quia in ea nullum est ens, quod non dependeat: ergo si tota collectio entium non potest esse dependens, necessario debet in illa collectione esse aliquid omnino independentis, quod sit Deus.

Vergetur, ac declaratur hic discursus amplius, quia ex infinita illa multitudine indiuiduorum nullum omnino est, quod fuerit ex se ipso: sed omnia profus, ac singula fuerunt à causa efficiente, ab ipsis realiter distincta: ergo extra eam multitudinem, seu collectionem est aliqua causa, à qua aliquod saltem acceperit esse. Patet consequentia, nam in generationibus procedentibus in directum non est circulus causalitatis; ita ut generans pendeat à genitis, quorum causa fuit: in tota illa collectione indiuiduorum nullum est à se, aut non productum, quia omnes habent principium suæ generationis intra eandem speciem; alioquin esset circulus dependentiæ, & causalitatis: ergo necessarium est principium aliquod extrinsecum, à quo vnum saltem illius collectionis indiuiduum sit productum; ratione cuius tota collectio dicetur habere esse ab alio, non à se.

Dices non valere argumentum à singulis indiuiduis, vel partibus vnius magnitudinis, aut collectionis infinitæ; nam si mundus, tempus, ac generationes fuissent ab æterno, verum esset dicere ex infinita multitudine dierum nullum finire ex infinita multitudine dierum nullum generalem fuisse ab æterno, nec etiam vllam generationem ex infinita collectione earum quæ præterierunt; eodem modo quamvis nullum omnino indiuiduum ex tota collectione alicuius speciei designari possit quod non fuerit ab alio, non ideo necesse est, ut tota collectio fuerit ex alio. Sed hæc responsio, licet apparens sit, & possit fallere,